

Жіноче лідерство в дії:

посібник для громадських організацій із залучення жінок до ухвалення рішень

ГО «Центр гендерної освіти»
Чернігів
2025

Посібник підготували експертки **громадської організації «Центр гендерної освіти»**:

Мельник Ольга Євгенівна – проректорка з науково-педагогічної роботи та соціального розвитку НУ «Чернігівська політехніка», кандидатка філософських наук, доцентка, голова ГО ЦГО, керівниця проєкту.

Нітченко Алла Григорівна – кандидатка історичних наук, доцентка кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін НУ «Чернігівська політехніка», аналітикиня проєкту.

Шакун Наталія Валеріївна – кандидатка філософських наук, доцентка, завідувачка кафедри філософії і суспільних наук НУ «Чернігівська політехніка», керівниця Центру соціологічних досліджень і соціального аудиту НУ «Чернігівська політехніка», гендерна експертка проєкту.

Ж66 Жіноче лідерство в дії: посібник для громадських організацій із залучення жінок до ухвалення рішень / О. Є. Мельник, А. Г. Нітченко, Н. В. Шакун. – Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2025. – 108 с.

Посібник розроблено експертками ГО «Центр гендерної освіти» в межах проєкту «Жінки — агентки соціальної згуртованості та відновлення в громадах» як частини тематичної ініціативи «Вікно фінансування: гендерна рівність та розширення прав і можливостей жінок» за сприяння Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні за фінансової підтримки Уряду Франції.

Думки, висновки та/або рекомендації, викладені в цьому посібнику, належать виключно авторкам та необов'язково відображають офіційну позицію ПРООН, ООН, Уряду Франції та/або інших партнерів.

Висловлюємо щиру подяку керівництву НУ «Чернігівська політехніка» в особі ректора **Олега Новомлинця** за дух згуртованості та активні дії для сталого розвитку жіночого лідерства у процесах відновлення громад.

Дякуємо пані **Наталії Красківській** за співпрацю та експертну підтримку реалізації проєкту.

Висловлюємо слова подяки команді проєкту, яка відіграла ключову роль у реалізації дослідницької та навчальної частини проєкту: к.філос.н., доц. **Мельник Ользі**, к.філос.н., доц. **Шакун Наталії**, к.і.н., доц. **Нітченко Аллі**, к.пед.н. доц. **Юді Ларисі**, к.психол.н. **Чепурній Ганні**, ст. викл. **Лещенко Марині**.

Ми вдячні за комунікаційну та технічну допомогу в організації проєктних заходів співробітницям НУ «Чернігівська політехніка»: **Швець Вікторії**, **Сіденко Тетяні**, **Василенко Оксані**.

Щиро дякуємо **Тетяні Децюк**, проєктній менеджерці, менторці за її відданість справі та допомогу учасницям у розробленні власних проєктів та втілення їх у своїх громадах.

Дякуємо **Левочко Наталії**, генеральній директорці та команді «Телерадіоагентство «Новий Чернігів» за висвітлення перебігу проєкту.

Шановні колеги, наш професійний досвід та експертні знання у сфері гендерної освіти, командування, психологічної підтримки та соціального розвитку допомогли учасницям оволодіти необхідними навичками для ефективного лідерства, ухвалення стратегічних рішень та відновлення громад, підкреслили важливість жіночого лідерства та гендерної рівності в процесах відновлення постраждалих громад. Наша підтримка, наставництво та прагнення до змін надихають і сприяють розбудові суспільства, у якому гендерна рівність, відновлення громад та соціальна згуртованість стають реальністю.

Дякуємо за відданість своїй справі!

Проєкт впроваджений ГО «Центр гендерної освіти» у співпраці з Програмою розвитку ООН (ПРООН) в Україні та за фінансової підтримки Уряду Франції в межах ініціативи «Вікна фінансування».

ЗМІСТ

ВСТУП	6
1. ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ЖІНОЧОГО ЛІДЕРСТВА	11
1.1. Нормативно-правові акти, що врегульовують відносини у сфері державної гендерної політики.....	11
1.2. Механізми залучення жінок до ухвалення рішень	35
2. ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ТА СПРОМОЖНОСТІ ЖІНОК ВПЛИВАТИ НА ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОЛІТИК У ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	43
2.1. Методологія збору даних	44
1. Кабінетне дослідження.....	46
2. Онлайн опитування	46
3. Фокусовані групові інтерв'ю	47
2.2. Ключові результати	47
2.3. Висновки та рекомендації	50
3. ЖІНОЧЕ ЛІДЕРСТВО: ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ ГРОМАД	51
3.1. Проєкт «Жінки – агентки соціальної згуртованості та відновлення у громадах»: як розвивати жіноче лідерство	52
3.2. Просвітницькі заходи як інструменти залучення жінок до ухвалення рішень	59
Тренінг 1 «Порядок денний «Жінки, мир, безпека»: від Резолюції до дії»	59
Тренінг 2 «Невербальна комунікація та основи фасилітації діалогу.....	61
Тренінг 3 з проєктного менеджменту для представників/-ць Чернігівської, Городнянської та Ріпкинської територіальних громад.....	63
Тренінг 4 «Лідерство та командоутворення»	65
Тренінг 5 «Основи аналізу конфліктів»	66
Тренінг 6 «Можливості застосування підходу, орієнтованого на права людини та адвокації у процесі роботи з молодими жінками у громаді»	67
Тренінг 7 «Підтримка включення гендерної перспективи в документи планування на рівні громади / регіону»	69

Круглий стіл за результатами соціологічного дослідження спроможності жінок щодо соціальної згуртованості та відновлення в громадах.....	71
Менторські сесії.....	74
Жінки - лідерки змін. Роль жінок у процесах відновлення громад	76
Подкасти. Актуально про гендер: роль жінок у відновленні громад	80
4. СЕКРЕТИ УСПІХУ ЖІНОЧОГО ЛІДЕРСТВА: КРАЩІ ГЕНДЕРНОЧУТЛИВІ СОЦІАЛЬНІ ІНІЦІАТИВИ.....	82
4.1. Перелік реалізованих ініціатив із фокусом на аналізі факторів ефективності кожної як прикладу позитивної практики.....	82
4.2. Історії успіху учасниць проєкту «Жінки - агентки соціальної згуртованості та відновлення у громадах».....	86
5. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	98
5.1. Для органів місцевого самоврядування, громадських організацій та активних жінок	98
5.2. Гендерна рівність: рекомендації для створення місцевої програми (інфографіка).....	100
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	108

Вступ

Ольга Мельник

голова ГО ЦГО,
проректорка з науково-педагогічної
роботи та соціального розвитку
НУ «Чернігівська політехніка»,
кандидатка філософських наук,
доцентка

Соціальна згуртованість України сьогодні є основою соціальної та освітньої політики ЄС. Актуальність цього явища для українського суспільства трансливалась багатьма донорськими програмами та структурами ЄС (ПРООН, Рада Європи, Міжнародна організація з міграції та ін.). Як зазначають М. О. Нестерова, М. М. Деліні, А. Б. Заможський, сьогодні Україна намагається практично втілити доктрину соціальної згуртованості у всі сфери суспільного буття: «Соціальна згуртованість має стати запорукою соціальної стабільності, толерантних відносин між владою і громадянами в умовах економічної нестабільності, масштабних організаційних, структурних та фінансово-економічних перетворень, які стають повсякденним явищем в умовах, що породжені глобалізацією та потребою набуття конкурентних переваг; мінімізації ризиків недовіри між соціальними партнерами в умовах глобальної нестабільності».

Роль соціальної згуртованості в громаді є високою, оскільки рівень її присутності впливає на зміцнення безпеки та стабільності (у згуртованих громадах рівень злочинності нижчий, оскільки люди більше довіряють один одному та активно взаємодіють), на ефективне розв'язання проблем (спільна робота та взаємна підтримка допомагають громаді швидше долати кризи — від стихійних лих до соціальних викликів), на соціальне включення (згуртованість сприяє інтеграції різних груп (за віком, національністю, соціальним статусом), що підвищує рівень гармонії в суспільстві), на підвищення якості життя (люди в згуртованих громадах мають кращий доступ до соціальних послуг, освітніх можливостей та охорони здоров'я).

Відомо, що соціальна згуртованість працює на двох рівнях: перший – це стосунки громадянина з державою. Дуже важливо, щоб була присутність довіри владі, відчуття почутого голосу, захищеності інтересів, впевненості, що її голос може впливати на зміни, вона бере на себе відповідальність за свою країну і діє на благо її майбутнього. Другий – це наші стосунки одне з одним. Солідарність і взаємопідтримка – це те, що допомагає долати будь-які труднощі та об'єднує суспільство у єдине ціле.

Як зрозуміти, що соціальна згуртованість існує? Є кілька ключових ознак: відчуття відповідальності за країну і діємо на благо її майбутнього; повага і прийняття різноманітності – це один із найважливіших показників згуртованості; і коли з гордістю людина каже: «Я належу до цієї країни». Відчуття належності та відповідальності є справжнім проявом соціальної згуртованості.

Отже, соціальна згуртованість – це те, що робить спільноту справжньою спільнотою: кожен та кожна з нас відчуває, що може активно брати участь у житті своєї країни, має рівні можливості й права. Це та сила, яка допомагає нам разом будувати майбутнє, незважаючи на будь-які труднощі. Ми також бачимо, як в українському суспільстві зростає показник громадянської відповідальності, коли люди усвідомлюють свою здатність впливати на зміни в країні й беруть на себе обов'язок за її долю. Це свідчить про глибоке розуміння спільного громадянського обов'язку.

Разом, об'єднуючи зусилля на всіх рівнях – від особистого до державного, ми можемо побудувати сильне, згуртоване та стійке суспільство, яке не лише подолає виклики війни, а й забезпечить розвиток і процвітання для майбутніх поколінь.

І надважливу роль у цьому процесі сьогодні відіграє жінка – українська жінка. Чому саме жінка?

А відповідь проста: жінки нині працюють на передовій, у лікарнях, школах, волонтерських штабах, керують бізнесами, підтримують економіку, обіймають важливі посади в органах влади, ухвалюючи рішення, які допомагають країні вистояти й розвиватися навіть у цей складний час. Вони підтримують родини, допомагають відбудовувати міста і села, дбають про поранених та вимушених переселенців. Кожна жінка, яка залишається тут, виховує дітей у цих важких умовах або організовує допомогу, веде бізнес – це частина нашої національної сили. Вони допомагають зберегти не тільки економіку, але й дух країни. Без їхньої щоденної праці й турботи наша спільнота просто не вистояла б. Як зазначає перша леді України О. Зеленська, українським жінкам під час війни належить лідерська роль, вони навчились жити під постійною

загрозою, розбиратися в зброї, тактичній медицині та електрогенераторах і, одночасно, продовжують народжувати, виховувати, брати на себе відповідальність у процесах відновлення та відбудови.

І саме такі жінки живуть і працюють у Чернігівській області, прифронтовому регіоні України, регіоні, який у перші дні повномасштабного вторгнення взяв на себе захист України з північного її боку. Медики, волонтерки, вчительки, бізнесменки – ніхто не здався, усі згуртувалися та активно долучилися до відновлення своїх громад.

Хочу поділитися з вами реальними прикладами того, як громадські організації змінюють ситуацію на краще. Зокрема, це діяльність організацій «ЦГО» та «Чернігів Європейський», які були створені за жіночої ініціативи, ще до початку повномасштабної війни ці організації працювали на базі Національного університету «Чернігівська політехніка», щоб поширювати цінності демократизму, верховенства права, рівності, соціальної справедливості та громадської активності серед українців.

Університет сьогодні – це не просто навчальний заклад. Це справжнє серце регіону, яке завжди сприяло соціальному та науковому розвитку. Тут формуються нові погляди, нові ідеї і саме тут виростають люди, які змінюють наше суспільство.

Після початку війни, коли Чернігів пережив важкі випробування і університет постраждав від авіабомбардувань, ці громадські організації не залишилися осторонь. Вони об'єднали свої сили для відновлення університету, зокрема, шукали міжнародну підтримку для відбудови.

І результат був неймовірний. Завдяки зусиллям громадськості на допомогу прийшли уряди Франції, Канади, Німеччини, Японії, країн Балтії. Лише в перший рік війни вони надали Університету матеріальної допомоги у вигляді будівельних матеріалів і обладнання для лабораторій на понад 3 мільйонів гривень. Це дозволило не лише відновити навчання, але і зміцнити місцеві громади, які нині потребують критичної підтримки.

Ця історія показує, що в найскладніші часи сила громадянського суспільства може зрушити гори. І коли ми об'єднуємося заради спільної мети – відновлення та розвитку – нас підтримують не лише в Україні, а й по всьому світу.

Мир та безпека – це найважливіші цінності українського суспільства. І роль жінки у просуванні цих цінностей залишається провідною, особливо на місцях, у громадах, бо жінка є носієм моральних цінностей (жінки традиційно відіграють ключову роль у формуванні моральних і етичних норм у сім'ї та суспільстві), сучасна жінка - активна у висловленні

громадянської позиції (участь жінок у волонтерських ініціативах, громадських організаціях та благодійності сприяє згуртуванню громади та підвищенню рівня довіри серед її членів), виступає медіаторкою в конфліктних ситуаціях (жінки часто виступають як посередниці у вирішенні конфліктів, сприяючи діалогу, розумінню та примиренню між сторонами), нарешті жінка є й рушійною силою соціальних змін (ініціативи жінок у сфері освіти, охорони здоров'я, екології та культури зміцнюють соціальну інфраструктуру та стимулюють розвиток громади).

Завдяки підтримці ПРООН і фінансовій допомозі від Уряду Франції, ми допомогли молодим жінкам долучитися до цих процесів в рамках реалізації проєкту «Жінки – агентки соціальної згуртованості та відновлення в громадах», який впроваджується ГО «ЦЕНТР ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ» за сприяння Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні та фінансової підтримки Уряду Франції, наданої в межах ініціативи «Вікна фінансування»). Метою проєкту є посилити спроможність молодих жінок брати участь у процесах відновлення громади шляхом навчання жіночих ініціативних груп неконфліктній комунікації та фасилітації, протидії гендерно обумовленому насильству під час війни та в післявоєнних умовах, включенню гендерної перспективи в документи планування на рівні громади (у т. ч. й у план відновлення), адвокації та реалізації гендерних ініціатив; дослідити цільові громади шляхом проведення гендерного аналізу, здійснити моніторинг можливостей гендерного інтегрування у процеси відновлення. Цільова аудиторія: представники/ці громадських організацій та неформалізованих ініціативних груп, працівники/ці органів місцевої влади, які що займаються співпрацею з громадськими організаціями, молодь, яка проживає в громаді та виявляє зацікавленість у громадській діяльності, бере участь у засіданнях та діяльності громадських об'єднань. А цільовими громадами для реалізації проєкту стали Чернігівська, Ріпкинська та Городнянська територіальні громади Чернігівської області, які зазнали значних руйнувань через військові дії.

Учасниці проєкту мали можливість взяти участь у серії освітніх тренінгів, спрямованих на підвищення їхніх компетенцій у сфері гендерної рівності, розвитку лідерських якостей, адвокації та побудови стійких громад. Здобуті знання дозволили жінкам стати більш активними агентками змін у своїх громадах, сприяючи їхній соціальній згуртованості та сталому розвитку. Завдяки таким проєктам ГО ініціює локалізацію міжнародних резолюцій і створення місцевих планів дій для посилення ролі жінок у процесі ухвалення рішень та впливу на місцеві політики.

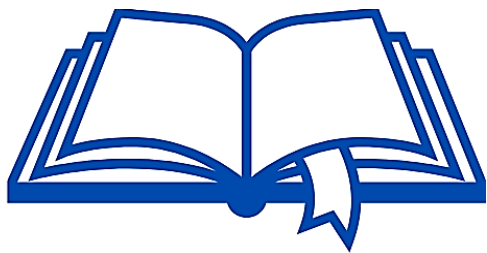
Особливо цінним в проєкті стала необхідність надати інформативну підтримку та Програму розвитку ООН «10 пунктів щодо просування гендерної рівності в умовах кризи», принципи, мету та завдання локалізації Резолюції 1325, зокрема методику розробки та прийняття місцевих планів дій, стратегій або інтеграції положень плану дій «Жінки. Мир. Безпека» у місцеві плани розвитку. Важливим результатом реалізації проєкту стало проведення соціологічного дослідження щодо можливостей жінок впливати на місцеві політики, брати участь у відновленні та згуртованості громади, яке може стати основою для розробки політик та програм, що сприятимуть підвищенню ролі жінок у відновленні громади та соціальній згуртованості. Також були розроблені жіночі ініціативи в громадах (дві Городнянська територіальна громада, дві Ріпкинська селищна громада, три Чернігівська територіальна громада; реалізовано по одному проєкту в кожній громаді).

Мета реалізації цього проєкту в громадах суголосна змісту Восьмого Українського Жіночого Конгресу (Київ, 2024), доповідачі якого простежили зсув ставлення до прав і позицій жінок в українському суспільстві й економіці. І розробляти спільні плани щодо залученості жінок у процеси відбудови зараз є дуже важливим, оскільки відновлення – це не тільки про країну загалом, а і про кожну громаду.

І ось що найважливіше – ці проєкти допомагають жінкам зробити свій внесок у зміни, впливаючи на місцеву політику і процеси ухвалення рішень. Завдяки таким ініціативам, ми не просто говоримо про права жінок, ми реально даємо їм інструменти для дії. Жінки стають справжніми лідерками своїх громад, і це вже відчувається на місцях у змінах.

Саме такі проєкти виступають основою соціальної згуртованості.

1. Інструменти підтримки жіночого лідерства

1.1. Нормативно-правові акти, що врегульовують відносини у сфері державної гендерної політики

Алла Нитченко
керівниця Центру гендерної освіти
НУ «Чернігівська політехніка»,
кандидатка історичних наук, доцентка

Державна гендерна політика в Україні формується на основі міжнародних нормативно-правових актів, ратифікованих державою, та врегульовується національним законодавством, що забезпечує рівноправність жінок і чоловіків. Відповідно, її правове регулювання відбувається на двох рівнях: міжнародному та національному.

До нормативно-правових актів наднаціонального рівня варто віднести такі основні ключові документи, що регулюють питання боротьби з гендерною дискримінацією, насильством, а також забезпечення рівності в політичній та економічній сферах:

Загальна декларація прав людини (1948)

Що це за документ?

- Прийнята ООН 10 грудня 1948 року, є основним міжнародним документом про права людини.
- Проголошує рівність усіх людей у правах незалежно від статі, раси, національності, релігії чи соціального статусу.
- Забороняє дискримінацію, катування, рабство та свавільне позбавлення волі.
- Гарантує свободу думки, слова, совісті, рівний доступ до освіти, медицини та праці.

Вплив:

Стала основою для міжнародних договорів і законодавства у сфері прав людини.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини 1950)

Що це за документ?

- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, відома як Європейська конвенція з прав людини, є міжнародним договором, укладеним у рамках Ради Європи в 1950 році та чинним з 1953 року. Вона встановлює основні права та свободи людини, які держави-учасниці зобов'язані забезпечувати: право на життя; заборону катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; заборону рабства та примусової праці; право на свободу та особисту недоторканність; право на справедливий суд; право на повагу до приватного і сімейного життя, свободу думки, совісті та релігії; право на вільний вибір та зміну релігії або переконань, а також на їхнє вираження як індивідуально, так і колективно; свободу вираження поглядів; свободу зібрань та об'єднань; право на шлюб; заборону дискримінації тощо.
- Для забезпечення дотримання цих прав за Конвенцією та Протоколами до неї було створено Європейський суд з прав людини, до якого можуть звертатися як фізичні особи, так і держави у випадку порушення прав, гарантованих Конвенцією. Рішення Суду є обов'язковими для виконання державами-учасницями.

Вплив: Конвенція стала фундаментом для розвитку європейської системи захисту прав людини. Вона вплинула на гармонізацію національних законодавств держав-учасниць відповідно до встановлених стандартів прав людини. Рішення Європейського суду з прав людини формують прецедентну практику, яка служить орієнтиром для національних судів та законодавців. Україна, ратифікувавши Конвенцію 17 липня 1997 року, інтегрувала її положення у своє національне законодавство, що сприяло підвищенню стандартів захисту прав людини в країні.	
Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979) та Факультативний протокол до Конвенції (1999) Що це за документ? • Ця програма розроблена Програмою розвитку ООН (UNDP) для просування гендерної рівності у кризових ситуаціях. Вона визначає 10 ключових напрямів дій, які спрямовані на захист жінок та дівчат у зонах конфлікту, їхню участь у миротворчих процесах та рівноправний доступ до економічних і соціальних ресурсів. • Конвенція також відома, як «міжнародний біль про права для жінок» • 10 ключових напрямів дій такі: - Боротьба з гендерно зумовленим насильством у кризових умовах: запобігання сексуальному та домашньому насильству, посилення юридичних механізмів для покарання винних. - Розширення участі жінок у миротворчих процесах: залучення жінок до переговорів і політичного врегулювання конфліктів. підтримка жіночого лідерства у відбудові суспільства. - Забезпечення рівного доступу жінок до правосуддя та безпеки: усунення юридичних бар'єрів для захисту жінок. надання правової допомоги постраждалим від конфліктів. - Підтримка жіночих організацій у кризових ситуаціях: - Фінансування місцевих ініціатив, спрямованих на підтримку жінок, посилення ролі громадських організацій у подоланні наслідків кризи.	

- Гендерно чутливе реагування на кліматичні та гуманітарні кризи: врахування потреб жінок у природоохоронних програмах. надання рівного доступу до ресурсів для відновлення довкілля.
- Розширення економічних можливостей жінок: інвестування в жіноче підприємництво, забезпечення рівного доступу до фінансових та освітніх ресурсів.
- Зміна державного управління для підтримки гендерної рівності: впровадження гендерно чутливого бюджетування, посилення відповідальності урядів за дотримання прав жінок.
- Залучення чоловіків до боротьби з гендерною дискримінацією: пропаганда рівноправного розподілу обов'язків у сім'ї та суспільстві. освітні кампанії щодо токсичних форм маскулінності.
- Пріоритетність гендерної статистики та аналізу ризиків: використання гендерно розділених даних для ухвалення політичних рішень, моніторинг змін у становищі жінок у кризових ситуаціях.
- Фінансування програм з гендерної рівності: виділення мінімум 15% бюджетів гуманітарних програм на підтримку жінок, пряме фінансування жіночих ініціатив і правозахисних організацій.

Вплив:

В умовах війни ця програма є важливою стратегією для захисту жінок та забезпечення їхньої участі у відновленні країни. Україна активно імплементує її положення через: Національні програми підтримки постраждалих від війни жінок, розширення можливостей для жінок у безпековому секторі, фінансування ініціатив з рівноправного розвитку громад.

Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності №100 (1951)

Що це за документ?

- Конвенція була прийнята Міжнародною організацією праці (МОП) 29 червня 1951 року та набула чинності 23 травня 1953 року. Україна ратифікувала цю Конвенцію 10 серпня 1956 року.
- Конвенція встановлює принцип рівної оплати праці для чоловіків і жінок за працю рівної цінності.

Це означає, що винагорода за роботу повинна визначатися без дискримінації за ознакою статі, забезпечуючи однакову оплату за однакову або рівноцінну працю. Термін «винагорода» охоплює основну та додаткову заробітну плату або оплату в натуральній формі, що виплачується працівникам прямо чи опосередковано роботодавцем.

Вплив:

Прийняття Конвенції № 100 стало важливим кроком у боротьбі з гендерною дискримінацією у сфері праці. Вона заклала основу для розробки національних законодавств, спрямованих на забезпечення рівної оплати праці незалежно від статі. У багатьох країнах, включаючи Україну, положення Конвенції були інтегровані в трудове законодавство, сприяючи підвищенню обізнаності про проблему нерівної оплати та стимулюючи заходи для її усунення. Однак, незважаючи на прогрес, гендерний розрив в оплаті праці все ще залишається актуальною проблемою.

Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять № 111 (1958)

Що це за документ?

- Конвенція була прийнята Міжнародною організацією праці (МОП) 25 червня 1958 року та набула чинності 15 червня 1960 року. Україна ратифікувала цю Конвенцію 4 серпня 1961 року.
- Конвенція визначає дискримінацію як будь-яке розрізнення, виключення або надання переваг за ознаками раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних переконань, національного або соціального походження, що призводить до знищення або порушення рівності можливостей чи ставлення в галузі праці та занять. Документ охоплює такі аспекти, як доступ до професійного навчання, працевлаштування, різних видів діяльності, а також умови праці. Конвенція зобов'язує держави-учасниці розробляти та реалізовувати національну політику, спрямовану на усунення будь-якої форми дискримінації у сфері праці та занять.

Вплив:

Прийняття Конвенції № 111 стало важливим кроком у боротьбі з дискримінацією на робочому місці. Вона послужила основою для розробки національних

законодавств, що забороняють дискримінацію у сфері праці та забезпечують рівні можливості для всіх працівників незалежно від їхніх особистих характеристик. У багатьох країнах, включаючи Україну, положення Конвенції були інтегровані в трудове законодавство, сприяючи створенню більш справедливого та інклюзивного ринку праці. Однак, незважаючи на досягнутий прогрес, проблема дискримінації у сфері праці залишається актуальною.

Конвенція про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками № 156 (1981)

Що це за документ?

- Конвенція була прийнята Міжнародною організацією праці (МОП) 23 червня 1981 року та набула чинності 11 серпня 1983 року. Україна ратифікувала цю Конвенцію 22 жовтня 1999 року.
- Конвенція спрямована на забезпечення рівних можливостей та ставлення до працівників обох статей, які мають сімейні обов'язки щодо дітей або інших членів сім'ї, що потребують догляду. Документ охоплює такі аспекти, як доступ до професійного навчання, працевлаштування, умови праці та соціального забезпечення. Конвенція зобов'язує держави-учасниці розробляти та реалізовувати національну політику, яка дозволяє працівникам із сімейними обов'язками поєднувати професійні та сімейні обов'язки без дискримінації та, наскільки це можливо, гармонійно.

Вплив:

Прийняття Конвенції № 156 стало важливим кроком у визнанні та підтримці працівників із сімейними обов'язками. Вона послужила основою для розробки національних законодавств, що забезпечують рівні можливості та умови праці для таких працівників. У багатьох країнах, включаючи Україну, положення Конвенції були інтегровані в трудове законодавство, сприяючи створенню умов, за яких працівники можуть ефективно поєднувати професійні та сімейні обов'язки. Це включає розвиток послуг догляду за дітьми та іншими членами сім'ї, гнучкі умови праці та інші заходи, що полегшують баланс між роботою та сім'єю.

Конвенція про охорону материнства (переглянута в 1952 році) № 103

Що це за документ?

- Конвенція була прийнята Міжнародною організацією праці (МОП) 28 червня 1952 року та набула чинності 7 вересня 1955 року.
- Вона замінила попередню Конвенцію № 3 1919 року, розширюючи та уточнюючи положення щодо захисту прав працюючих жінок у період вагітності та після пологів.
- Конвенція № 103 встановлює стандарти охорони материнства, зокрема: відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами: мінімум 12 тижнів, з яких не менше 6 тижнів повинні надаватися після пологів; грошову допомогу: жінкам надається допомога під час відпустки по вагітності та пологах, яка забезпечує достатній рівень життя для них та їхніх дітей; охорону здоров'я: забезпечення безкоштовної медичної допомоги під час вагітності, пологів та післяпологового періоду; захист від звільнення: заборона звільнення жінок під час відпустки по вагітності та пологах або в такий період, коли вони відсутні на роботі з поважних причин, пов'язаних з вагітністю або пологами; перерви для годування груддю: надання оплачуваних перерв для годування дитини груддю.

Вплив:

Конвенція № 103 стала важливим кроком у встановленні міжнародних стандартів захисту прав працюючих жінок у період материнства. Вона вплинула на національні законодавства багатьох країн, сприяючи впровадженню мінімальних стандартів щодо відпусток по вагітності та пологах, грошової допомоги та захисту від дискримінації. Однак з часом виникла потреба в оновленні та розширенні цих стандартів, що призвело до прийняття Конвенції № 183 у 2000 році, яка враховує сучасні реалії та потреби працюючих жінок.

Конвенція про політичні права жінок (1952)

Що це за документ?

- Конвенція є міжнародною угодою, ухваленою Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1952 року та відкритою для підписання 31 березня 1953 року.
- Її метою є закріплення базових політичних прав жінок та забезпечення їхньої рівності з чоловіками у політичній сфері.
- Основні положення Конвенції: жінки мають право голосувати на всіх виборах на рівних умовах з чоловіками, без будь-якої дискримінації; жінки можуть бути кандидатами та обиратися в усі установи, створені на основі публічних виборів, на рівних умовах з чоловіками; жінки мають право обіймати посади на публічній службі та виконувати всі публічні функції, встановлені національним законодавством, без дискримінації.

Вплив:

Конвенція про політичні права жінок стала одним із перших міжнародних документів, який прямо визнавав політичні права жінок, закріплюючи їх на рівні міжнародного права. Її положення вплинули на формування політик та програм, спрямованих на підвищення участі жінок у політичному житті та прийнятті рішень. Цей документ заклав основу для подальших міжнародних ініціатив та угод, спрямованих на ліквідацію дискримінації щодо жінок та забезпечення гендерної рівності у політичній сфері.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (2011, Стамбульська конвенція)

Що це за документ?

- Стамбульська конвенція – це Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Вона була ухвалена 11 травня 2011 року в Стамбулі та є першим юридично обов'язковим міжнародним документом, який комплексно регулює питання боротьби з насильством за ознакою статі.

- Основні цілі Конвенції:
 - Запобігання насильству – боротьба з гендерно зумовленим насильством та формування нульової толерантності до нього.
 - Захист постраждалих – створення ефективних механізмів допомоги та підтримки жертв.
 - Переслідування винних – криміналізація домашнього насильства, сексуального насильства, переслідування та примусового шлюбу.
 - Зміна суспільних норм – викорінення стереотипів та дискримінації за гендерною ознакою.
- Основні положення Стамбульської конвенції:
 - Містить розширене визначення насильства щодо жінок – включає фізичне, сексуальне, психологічне, економічне насильство.
 - Домашнє насильство визнається порушенням прав людини незалежно від сімейного статусу постраждалої особи.
 - Конвенція зобов'язує країни ввести покарання за примусовий шлюб, каліцтво жіночих геніталій, переслідування, сексуальні домагання.
 - Конвенція розширює соціальний захист: зобов'язує держави створювати притулки, гарячі лінії, юридичну допомогу для постраждалих.
 - Запроваджує обов'язкове навчання правоохоронців та суддів – для ефективного реагування на випадки насильства.

Вплив:

Ратифікація та впровадження положень Стамбульської конвенції для будь-якої держави означає посилення зобов'язань щодо запобігання та протидії насильству, забезпечення належного захисту постраждалих та притягнення винних до відповідальності.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права (1966)

Що це за документ?

- Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права – це ключовий міжнародний договір, ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, який набув чинності 3 січня 1976 року.
- Пакт спрямований на захист та забезпечення широкого спектра прав людини в економічній, соціальній та культурній сферах.

● Основні положення Пакту: кожна людина має право заробляти на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується; кожна людина має право на безпечні та здорові умови праці, справедливу оплату, рівну винагороду за працю рівної цінності та достатній відпочинок; право на соціальне забезпечення: включає соціальне страхування та інші форми соціального захисту; захист сім'ї включає особливу охорону та допомогу сім'ї, матерям та дітям; кожна людина має право на достатній життєвий рівень, що включає достатнє харчування, одяг та житло, а також постійне покращення умов життя; право на здоров'я, право на освіту; право на участь у культурному житті.

Вплив:

Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права встановлює міжнародні стандарти в галузі економічних, соціальних та культурних прав, зобов'язуючи держави-учасниці вживати необхідних заходів для їх реалізації. Це включає прийняття законодавчих актів, створення відповідних інституцій та впровадження політик, спрямованих на поступове досягнення повного здійснення цих прав.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966)

Що це за документ?

● Міжнародний пакт про громадянські та політичні права – це ключовий міжнародний договір, ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, який набув чинності 23 березня 1976 року.

● Пакт спрямований на захист та забезпечення широкого спектра громадянських і політичних прав людини.

● Основні положення Пакту: право на самовизначення: кожен народ має право вільно визначати свій політичний статус та забезпечувати свій економічний, соціальний і культурний розвиток; рівність прав: держави-учасниці зобов'язані поважати та забезпечувати права всіх осіб без будь-якої дискримінації, зокрема за ознаками раси, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження або іншого статусу; право на життя, свобода від катувань; свобода та особиста

недоторканність; право на оскарження законності затримання; право на справедливий суд; презумпція невинуватості; свобода думки, совісті та релігії; свобода вираження поглядів; свобода мирних зібрань та асоціацій; право на участь у державних справах.

Вплив:

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права встановлює міжнародні стандарти в галузі громадянських і політичних прав, зобов'язуючи держави-учасниці вживати необхідних заходів для їх реалізації, включаючи прийняття законодавчих актів та створення відповідних інституцій. Контроль за виконанням Пакту здійснює Комітет ООН з прав людини, який розглядає періодичні доповіді держав-учасниць про прогрес у реалізації прав, закріплених у документі.

Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996

Що це за документ?

- Європейська соціальна хартія (переглянута) – це міжнародний договір, ухвалений Радою Європи 3 травня 1996 року, який набув чинності 1 липня 1999 року.
- Хартія об'єднує та розширює права, закріплені в оригінальній Європейській соціальній хартії 1961 року та додаткових протоколах, адаптуючи їх до сучасних соціальних реалій.
- Основні положення Хартії: право на житло; право на охорону здоров'я; право на освіту; право на працю: можливість заробляти на життя працею, яку людина вільно обирає, забезпечення справедливих умов праці та рівної оплати за рівноцінну працю; право на соціальний захист; право на захист сім'ї; право на рівні можливості: усунення дискримінації за ознаками статі, раси, віку або інвалідності в усіх сферах життя.

Вплив:

Ратифікація переглянутої Європейської соціальної хартії накладає на держави-учасниці зобов'язання впроваджувати її положення в національне законодавство та практику. Це сприяє підвищенню стандартів соціального захисту, покращенню умов праці та забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян.

Декларація Тисячоліття ООН (2000)

Що це за документ?

- Документ, ухвалений 189 країнами-членами ООН, визначає 8 Цілей розвитку тисячоліття, спрямованих на подолання бідності, хвороб, дискримінації та нерівності.
- Одна з головних цілей – забезпечення гендерної рівності та розширення прав жінок.
- Закликає до ліквідації дискримінації в освіті, економіці, політиці.

Вплив:

Декларація стала основою для програм розвитку та боротьби з нерівністю в усіх країнах світу.

Декларація про викорінення насильства стосовно жінок (1993)

Що це за документ?

- Декларація прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1993 році.
- Визначає насильство щодо жінок як порушення прав людини.
- Включає фізичне, сексуальне, психологічне насильство в сім'ї, на роботі та в суспільстві.
- Закликає держави вживати заходів для запобігання насильству, покарання винних і захисту постраждалих.

Вплив:

Декларація сприяла розвитку міжнародного законодавства та стала основою для Стамбульської конвенції.

Пекінська декларація та Платформа дій (1995)

Що це за документ?

- Пекінська декларація та Платформа дій – це ключові документи, ухвалені на Четвертій всесвітній конференції зі становища жінок, яка відбулася в Пекіні у 1995 році. Вони спрямовані на досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок у всьому світі.
- Платформа дій визначає 12 критичних сфер, що потребують уваги для покращення становища жінок: жінки та бідність, освіта та професійна підготовка

жінок, жінки та охорона здоров'я, насильство щодо жінок: запобігання та боротьба з усіма формами насильства; жінки і збройні конфлікти: захист прав жінок у зонах конфліктів; жінки й економіка: забезпечення рівних економічних можливостей; участь жінок у прийнятті рішень: підвищення представництва жінок у політичних та управлінських структурах; інституційні механізми покращення становища жінок: створення та підтримка структур для просування гендерної рівності; забезпечення повного дотримання прав жінок; сприяння позитивному образу жінок у медіа; врахування гендерних аспектів у питаннях екології; захист прав та інтересів дівчат.

Вплив:

Прийняття Пекінської декларації та Платформи дій стало важливим кроком у глобальному русі за гендерну рівність. Ці документи встановили чіткі цілі та завдання для урядів, міжнародних організацій та громадянського суспільства щодо покращення становища жінок. Вони також стали основою для розробки національних стратегій та програм, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків.

Цілі Сталого Розвитку (2015)

Що це за документ?

- Цілі сталого розвитку – це набір із 17 взаємопов'язаних цілей, ухвалених Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року в рамках Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року. Вони спрямовані на ліквідацію бідності, захист планети та забезпечення процвітання для всіх людей.
- Зокрема, ціль 5 – забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат.

Вплив:

Цілі сталого розвитку виступають важливим інструментом для держав у формуванні стійких та інклюзивних суспільств, забезпечуючи комплексний підхід до вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем.

Резолюція РБ ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» (2000)

Що це за документ?

● Резолюція 1325 «Жінки, мир, безпека», ухвалена Радою Безпеки ООН 31 жовтня 2000 року, є першим міжнародним документом, який визнає ключову роль жінок у миротворчих процесах, запобіганні конфліктам і відновленні після них.

● Основні цілі Резолюції:

- Посилення участі жінок у миротворчих процесах.
- Захист жінок і дівчат у зонах конфліктів.
- Запобігання сексуальному насильству під час воєн і криз.
- Гендерно чутливе відновлення після конфліктів.

● Основні положення Резолюції 1325:

- Рівноправна участь жінок у миротворенні: збільшення присутності жінок у переговорах про мир; розширення їхньої ролі у прийнятті політичних рішень; включення жінок до силових структур та місій ООН.
- Захист жінок у збройних конфліктах: визнання того, що жінки є найбільш вразливою групою під час воєн; необхідність створення спеціальних механізмів захисту; боротьба з безкарністю за злочини сексуального насильства.
- Запобігання гендерно зумовленому насильству: визнання сексуального насильства як воєнного злочину; запровадження жорсткішої відповідальності за зґвалтування у конфліктах; посилення покарання для військових, які вчиняють злочини проти жінок.
- Гендерно чутливе миробудування: розширення можливостей для жінок у постконфліктному відновленні; врахування потреб жінок у програмах гуманітарної допомоги; створення умов для економічної незалежності жінок після конфлікту.

Вплив:

Резолюція 1325 – це важливий інструмент міжнародної політики, який забезпечує залучення жінок до вирішення конфліктів та їх захист у зонах бойових дій. Для України її імплементація має стратегічне значення в контексті війни та післявоєнного відновлення.

В умовах війни Україна активно імплементує положення резолюції через: Національний план дій на виконання Резолюції 1325 (оновлений до 2025 року); гендерні підрозділи в силових структурах (ЗСУ, Національній поліції); розширення можливостей для жінок у Збройних силах; захист жінок та дівчат, які постраждали від війни. Резолюція РБ ООН 1325 пов'язана з декількома іншими резолюціями, що стосуються теми жінок, миру і безпеки, які були прийняті після 2000 року та отримали назву «сестринські» резолюції. Це, зокрема: Резолюція РБ 1820 (2008), Резолюція 1889 (2009), Резолюція 1960 (2010), Резолюція 2106 (2013), Резолюція 2122 (2013), Резолюція РБ ООН 2242.	
Програма розвитку ООН «10 пунктів щодо просування гендерної рівності в умовах кризи» (Програма ООН з гендерної рівності у кризових умовах 2022-2025) Що це за документ? - Ця програма розроблена Програмою розвитку ООН (UNDP) для просування гендерної рівності у кризових ситуаціях. Вона визначає 10 ключових напрямів дій, які спрямовані на захист жінок та дівчат у зонах конфлікту, їхню участь у миротворчих процесах та рівноправний доступ до економічних і соціальних ресурсів. 10 ключових напрямів дій: - Боротьба з гендерно зумовленим насильством у кризових умовах: запобігання сексуальному та домашньому насильству; посилення юридичних механізмів для покарання винних; - Розширення участі жінок у миротворчих процесах: залучення жінок до переговорів і політичного врегулювання конфліктів; підтримка жіночого лідерства у відбудові суспільства. - Забезпечення рівного доступу жінок до правосуддя та безпеки: усунення юридичних бар'єрів для захисту жінок; надання правової допомоги постраждалим від конфліктів. - Підтримка жіночих організацій у кризових ситуаціях: фінансування місцевих ініціатив, спрямованих на підтримку жінок; посилення ролі громадських організацій у подоланні наслідків кризи.	

- Гендерно чутливе реагування на кліматичні та гуманітарні кризи: врахування потреб жінок у природоохоронних програмах; надання рівного доступу до ресурсів для відновлення довкілля.
- Розширення економічних можливостей жінок: інвестування в жіноче підприємництво; забезпечення рівного доступу до фінансових та освітніх ресурсів.
- Зміна державного управління для підтримки гендерної рівності: впровадження гендерно чутливого бюджетування; посилення відповідальності урядів за дотримання прав жінок.
- Залучення чоловіків до боротьби з гендерною дискримінацією: пропаганда рівноправного розподілу обов'язків у сім'ї та суспільстві; освітні кампанії щодо токсичних форм маскулінності.
- Пріоритетність гендерної статистики та аналізу ризиків: використання гендерно розділених даних для ухвалення політичних рішень; моніторинг змін у становищі жінок у кризових ситуаціях.
- Фінансування програм з гендерної рівності: виділення мінімум 15 % бюджетів гуманітарних програм на підтримку жінок; пряме фінансування жіночих ініціатив і правозахисних організацій.

● Основний меседж: Гендерна нерівність є як причиною, так і наслідком кризових ситуацій, а отже, її усунення сприятиме стійкому миру, розвитку та рівності.

Вплив:

Програма ООН «10 пунктів щодо просування гендерної рівності в умовах кризи» – це стратегічний документ, який допомагає захистити права жінок у складних умовах та сприяє їхньому залученню до процесів відновлення і розвитку. Програма є ключовим орієнтиром для урядів, міжнародних організацій та громадського сектору у подоланні гендерної нерівності під час криз.

В умовах війни ця програма є важливою стратегією для захисту жінок та забезпечення їхньої участі у відновленні країни. Україна активно імплементує її положення через: Національні програми підтримки постраждалих від війни жінок, розширення можливостей для жінок у безпековому секторі, фінансування ініціатив з рівноправного розвитку громад.

До нормативно-правових актів *національного рівня* належать такі основні ключові документи, що формують сучасну гендерну політику України та утворюють національну правову основу для впровадження найкращих міжнародних стандартів прав людини та гендерної рівності:

Конституція України (1996) Суть: Згідно зі статтею 24 Конституції, усі громадяни мають рівні конституційні права та свободи і є рівними перед законом; не допускаються привілеї чи обмеження за ознаками, зокрема, статі. Рівність прав жінок і чоловіків забезпечується наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, здобутті освіти, професійній підготовці, праці та винагороді за неї. Зокрема, згідно з Конституцією України, жінки та чоловіки мають рівні права на захист життя та здоров'я (ст. 27), охорону здоров'я та медичну допомогу (ст. 49), відпочинок і соціальний захист (ст. 45, 46), а також на працю та її вільний вибір (ст. 43). Держава вживає необхідних заходів для усунення дискримінації щодо жінок у сфері зайнятості, забезпечуючи їм рівні з чоловіками права.	
Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005) Суть: Цим Законом закріплюється необхідність дотримання рівності прав чоловіків і жінок. Наголошується на необхідності досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.	
Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2012) Суть: Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» визначає організаційно-правові основи для запобігання та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних можливостей у реалізації прав і свобод людини та громадянина.	

Дія закону поширюється на такі сфери суспільних відносин, як громадсько-політична діяльність, державна служба, правосуддя, праця, охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, житлові відносини та доступ до товарів і послуг Цей закон є фундаментом для формування державної політики, спрямованої на забезпечення рівних прав і можливостей для всіх громадян та протидію будь-яким формам дискримінації в Україні.	
Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017) Суть: Закон визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів постраждалих осіб. Він охоплює такі ключові аспекти: визначення форм домашнього насильства; суб'єкти протидії; спеціальні заходи протидії: включають термінові заборонні приписи, обмежувальні приписи щодо кривдника, взяття на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи; права постраждалих осіб: Закон гарантує право на безоплатну правову допомогу, медичні та соціальні послуги, тимчасовий притулок та захист від подальших актів насильства. Реалізація положень цього закону сприяє створенню ефективної системи запобігання та протидії домашньому насильству в Україні.	
Закон України «Про рекламу» (1996) Суть: Роботодавцям заборонено в оголошеннях про вакансії пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком випадків, коли специфіка роботи вимагає виконання її особами певної статі. Також забороняється висувати вимоги, що надають перевагу одній зі статей, або вимагати від кандидатів інформацію про їхнє особисте життя чи плани щодо народження дітей.	

Кодекс законів про працю України (1971)

Суть:

Кодекс законів про працю України (КЗпП) закріплює принцип рівності трудових прав для жінок і чоловіків, забороняючи будь-яку дискримінацію за ознакою статі. Зокрема, стаття 2¹ КЗпП визначає, що порушення принципу рівності прав і можливостей у сфері праці є неприпустимим. Роботодавці зобов'язані забезпечувати рівні умови працевлаштування, просування по службі, оплати праці та професійного розвитку для всіх працівників, незалежно від статі. Це включає заборону на висування різних вимог або надання переваг одній зі статей під час прийому на роботу. Крім того, законодавство передбачає відповідальність за порушення принципу рівноправності, що може включати адміністративні або інші санкції для роботодавців, які допускають дискримінацію за ознакою статі.

Таким чином, КЗпП України створює правову основу для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у трудових відносинах, сприяючи формуванню справедливого та недискримінаційного робочого середовища.

Сімейний кодекс України (2002)

Суть:

Сімейний кодекс України закріплює принцип рівноправності жінок і чоловіків у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї. Зокрема, стаття 7 Кодексу проголошує, що жінка та чоловік мають рівні права та обов'язки у цих сферах.

Основні аспекти рівноправності, визначені Кодексом:

Рівність у шлюбі: Подружжя має рівні права та обов'язки, що стосуються вибору місця проживання, розподілу сімейних обов'язків та прийняття рішень щодо життя сім'ї.

Рівність у батьківстві: Мати і батько мають рівні права та обов'язки щодо виховання, розвитку та забезпечення інтересів дитини.

Рівність у майнових відносинах: Майно, набуте подружжям під час шлюбу, є їхньою спільною власністю, незалежно від того, на чие ім'я воно придбане або ким із подружжя внесені кошти.

Таким чином, Сімейний кодекс України створює правову основу для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сімейних відносинах, сприяючи формуванню гармонійних та справедливих сімейних стосунків.	
Цивільний процесуальний кодекс України (2004) Суть: Цивільний процесуальний кодекс України (ЦПК) забезпечує рівність прав та можливостей жінок і чоловіків у судовому процесі. Він гарантує, що всі учасники справи мають рівні процесуальні права та обов'язки, незалежно від статі. Це означає, що сторони мають однакові можливості щодо подання доказів, участі в судових засіданнях та захисту своїх інтересів у суді. Таким чином, ЦПК сприяє забезпеченню гендерної рівності в цивільному судочинстві України.	
Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України (2019) Суть: Указ Президента України №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року визначає стратегічні напрями розвитку країни, адаптуючи глобальні Цілі сталого розвитку до національних умов. Цей документ встановлює 17 основних цілей, серед яких: подолання бідності та голоду, забезпечення якісної освіти, гендерної рівності, доступу до чистої води та санітарії, сприяння економічному зростанню, боротьба зі зміною клімату та інші. Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року служать орієнтирами для розробки прогнозних і програмних документів, а також нормативно-правових актів, спрямованих на збалансований економічний, соціальний та екологічний розвиток країни.	

Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України (2020)

Суть:

Цей план спрямований на забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у подоланні конфліктів, встановленні миру та процесах відновлення. Документ передбачає конкретні заходи для захисту жінок від гендерно зумовленого та сексуального насильства, пов'язаного зі збройними конфліктами, а також інтеграцію гендерного підходу в сектор безпеки та оборони.

Реалізація плану покликана створити умови для рівноправної участі жінок у прийнятті рішень на всіх рівнях та забезпечити їхній захист у контексті безпекових викликів

Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності: Розпорядження Кабінету Міністрів України (2020)

Суть:

Цей план спрямований на впровадження комплексних дій у п'яти ключових напрямках:

- Розвиток безбар'єрного публічного простору: створення інфраструктури, дружньої до сімей з дітьми та маломобільних груп населення.
- Інтеграція принципів гендерної рівності в освіту: впровадження гендерно чутливих підходів у навчальні програми та освітній процес.
- Запобігання та протидія гендерно зумовленому насильству: посилення заходів щодо захисту постраждалих та притягнення винних до відповідальності.
- Зменшення гендерного розриву в оплаті праці: забезпечення рівної оплати за рівноцінну працю для жінок і чоловіків.
- Розширення можливостей для чоловіків у догляді за дітьми: стимулювання участі батьків у вихованні дітей через надання відповідних відпусток та гнучких умов праці.

Реалізація цього плану покликана сприяти досягненню гендерної рівності в Україні та виконанню міжнародних зобов'язань у цій сфері.

Про схвалення Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України (2021)

Суть:

14 квітня 2021 року Кабінет Міністрів України схвалив Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Цей документ спрямований на формування інклюзивного середовища, доступного для всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних можливостей, віку чи інших особливостей. Стратегія охоплює шість ключових напрямів безбар'єрності: фізичну, інформаційну, цифрову, суспільну, економічну та освітню. Її реалізація передбачає усунення перешкод у громадських просторах, забезпечення рівного доступу до інформації та цифрових послуг, створення умов для активної участі всіх груп населення в суспільному житті, а також сприяння рівним можливостям у працевлаштуванні та освіті. Це комплексне бачення покликане забезпечити рівноправну участь кожного громадянина в усіх сферах життя та сприяти побудові справедливого суспільства

Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України (2022)

Суть:

Мета Стратегії: Забезпечити рівні права та можливості для жінок і чоловіків у сфері освіти, запобігати та протидіяти будь-яким формам дискримінації, впроваджуючи зміни в організаційних структурах та освітніх процесах.

Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі: Наказ Міністерства фінансів України (2019)

Суть:

Цей документ спрямований на інтеграцію гендерних аспектів на всіх етапах бюджетного процесу з метою забезпечення рівних прав та можливостей для жінок

і чоловіків. Рекомендації надають інструменти для проведення гендерного аналізу бюджетних програм, що дозволяє враховувати потреби різних груп населення при плануванні та виконанні бюджету. Це сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних коштів та забезпеченню справедливому розподілу ресурсів.	
Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями: Наказ Міністерства соціальної політики України (2021) Суть: Цей документ надає єдиний методологічний підхід для оцінки стану забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у діяльності організацій. Гендерний аудит допомагає виявити існуючі гендерні дисбаланси, дискримінаційні практики та бар'єри, що перешкоджають гендерній рівності. Рекомендації містять інструменти та процедури для проведення аудиту, включаючи збір та аналіз даних, опитування персоналу та розробку плану дій для усунення виявлених недоліків. Проведення такого аудиту сприяє створенню інклюзивного робочого середовища та підвищенню ефективності організації.	
Методичні рекомендації щодо впровадження гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, в управлінні територіальними громадами: Наказ Міністерства соціальної політики України (2022) Суть: Ці методичні рекомендації є практичним інструментом для впровадження гендерної рівності в територіальних громадах. Вони дозволяють громадам створювати більш інклюзивні політики, ефективніше використовувати ресурси та підвищувати рівень соціальної справедливості. Виконання рекомендацій сприятиме сталому розвитку, зменшенню нерівності та розширенню можливостей для всіх мешканців громади. Ключові положення та підходи: - Інтеграція гендерного підходу в управління громадами: врахування гендерних аспектів при плануванні та реалізації місцевих програм; аналіз	

гендерних розривів у доступі до послуг, ресурсів і можливостей; моніторинг та оцінка політик з погляду гендерної рівності.

- Розробка гендерного профілю громади: збір даних про участь жінок і чоловіків у всіх сферах життя громади; визначення ключових гендерних проблем (наприклад, розрив у зарплатах, нерівний доступ до ресурсів); використання профілю для розробки програм розвитку громади.

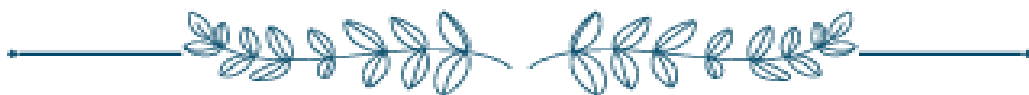
- Запровадження гендерно орієнтованого бюджетування: розподіл фінансів з урахуванням потреб різних соціальних груп; використання гендерного аналізу в бюджетному процесі; прозоре звітування щодо ефективності витрат.

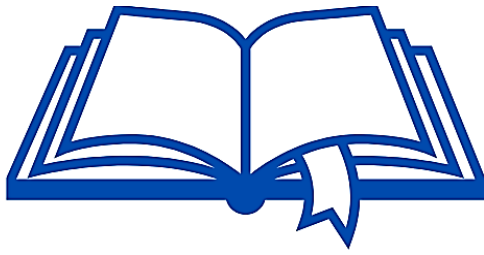
- Запобігання насильству за ознакою статі: створення кризових центрів та гарячих ліній для постраждалих; залучення громади до боротьби з домашнім насильством; інформаційні кампанії для підвищення обізнаності.

- Залучення жінок до ухвалення рішень: розширення представництва жінок у місцевій владі; підтримка жіночого лідерства у громадських ініціативах; включення жінок до розробки стратегій розвитку.

- Навчання посадових осіб та громади: обов'язкове підвищення кваліфікації держслужбовців щодо гендерних питань; організація тренінгів та просвітницьких заходів; використання онлайн-курсів та навчальних програм.

Отже, державна гендерна політика України базується на поєднанні міжнародних зобов'язань та національного законодавства. Ратифікація ключових міжнародних документів, таких як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Пекінська платформа дій та ін., свідчить про прагнення України дотримуватися загальноприйнятих стандартів у сфері гендерної рівності. На національному рівні прийнято низку законів та підзаконних актів, зокрема Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», які створюють правову основу для реалізації гендерної політики.

1.2. Механізми залучення жінок до ухвалення рішень

Наталія Шакун
гендерна експертка проекту,
керівниця Центру соціологічних
досліджень
і соціального аудиту НУ «Чернігівська
політехніка»,
кандидатка філософських наук, доцентка

Рівна участь жінок і чоловіків у процесах ухвалення рішень є ключовим принципом демократичного суспільства. Однак, попри законодавчі гарантії, жінки все ще залишаються недостатньо представленими в органах влади, політиці, «особливо на національному рівні в уряді, політичних партіях та парламенті. У нинішньому 9-му скликанні Верховної Ради України 79 % народних депутатів – чоловіки і 21 % – жінки»¹.

На рівні громад також має місце гендерна сегрегація, яка відображає нерівномірний розподіл представників однієї статі між різними ланками публічного управління, створюючи цим самим нерівномірність наповнення певного професійного середовища чоловіками та жінками².

Причини вищезазначених явищ різні: «низький соціальний статус жінок, економічна залежність від чоловіків, нерівноцінний розподіл сімейних обов'язків, відсутність центрів з політичної освіти населення, відсутність підтримки жінок-політиків з боку чоловіків та нерозуміння останніми важливості проблеми представлення жінок у владі, вплив стереотипу «політика – чоловіча справа»³.

¹ Гендерний профіль країни Україна. ЄС за гендерну рівність. Оновлений, липень 2023 року. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2024/03/eu4genderhelpdesk_ukrainegenderprofile_2023-cgp_ukr_v5.pdf

² Результати соціологічного дослідження спроможності жінок до соціальної згуртованості та відновлення в громадах. Чернігівська область (Ріпки, Чернігів, Городня).

³ Марценюк Т. Залученість жінок у політику: країни ЄС і Україна» // Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті Європейської стратегії України. URL: <https://razumkov.org.ua/upload/Gender-FINAL-S.pdf>

Дослідження механізмів залучення жінок допомагає визначити ефективні способи подолання гендерного дисбалансу на рівні участі в ухваленні рішень.

Механізми залучення жінок до ухвалення рішень – це система правових, організаційних, соціальних та економічних інструментів, спрямованих на забезпечення рівної участі жінок у процесах управління та ухвалення рішень на всіх рівнях – від місцевого самоврядування до державної політики та корпоративного управління. До основних механізмів залучення жінок до ухвалення рішень належать:

- законодавчі гарантії гендерної рівності;
- інституційні механізми залучення жінок до ухвалення рішень;
- освітні та просвітницькі програми;
- фінансові та ресурсні інструменти;
- інформаційні кампанії та зміна суспільних уявлень;
- запобігання та реагування на гендерно зумовлене насильство.

Розглянемо їх докладніше.

1. Законодавчі гарантії гендерної рівності

В Україні законодавчі гарантії гендерної рівності базуються на конституційних нормах, спеціальних законах та міжнародних стандартах. В нашій країні діє система законодавчих норм, що гарантують рівні права та можливості жінок і чоловіків у всіх сферах життя. Вони передбачені в Конституції, національних законах та міжнародних зобов'язаннях. Для їхньої ефективної реалізації потрібне посилення контролю за дотриманням квот, розвиток жіночого лідерства та подолання дискримінаційних бар'єрів.

Зокрема, Конституція України⁴ забороняє дискримінацію за ознакою статі та гарантує рівні права жінок і чоловіків у політичному, економічному, соціальному та культурному житті (стаття 24), встановлює право громадян на участь у державному управлінні (стаття 38), гарантує рівність у праві на працю та оплату (стаття 43).

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005)⁵ визначає механізми забезпечення гендерної рівності, встановлює відповідальність за дискримінацію за ознакою статі, передбачає введення гендерних квот у виборчих списках.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017)⁶ визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, що є переважно проявом гендерно

⁴ Конституція України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z960254K>

⁵ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

⁶ Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

зумовленого насильства, передбачає заходи для захисту постраждалих (кризові центри, обмежувальні приписи).

Виборчий кодекс України (2019)⁷ встановлює гендерну квоту 40 % у виборчих списках політичних партій та містить вимогу, щоб у кожній п'ятірці партійного списку було не менше двох осіб кожної статі.

Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000)⁸ визначає механізми соціального захисту населення, включаючи рівний доступ жінок і чоловіків до соціальних послуг, допомоги та стандартів якості життя.

Крім того, Україна має міжнародні зобов'язання у сфері забезпечення гендерної рівності, оскільки ратифікувала міжнародні документи: Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1981)⁹, Резолюцію Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» (2000)¹⁰, Стамбульську конвенцію (ратифікована у 2022 році)¹¹, Європейську хартію рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад (2004)¹². Наприклад, пп. 1-4 Резолюції РБ ООН 1325 передбачають: збільшити участь жінок та їх представленість на всіх рівнях ухвалення рішень та в установах в усіх аспектах мирних процесів, включно із запобіганням конфліктам, миротворчістю та іншими польовими операціями» (Резолюція 1325 ООН).

2. Інституційні механізми залучення жінок до ухвалення рішень

Інституційні механізми є ключовим інструментом реальної участі жінок в ухваленні рішень, забезпечуючи рівноправність, ефективне управління та демократичний розвиток суспільства. В Україні такими інституційними механізмами залучення жінок до ухвалення рішень є:

– *органи державної влади та місцевого самоврядування*, які мають забезпечувати інтеграцію гендерного підходу в усі державні програми та стратегії розвитку громад;

– *Уповноважений Верховної Ради України з прав людини*, який координує політику рівності на національному рівні. здійснює контроль за дотриманням гендерного законодавства;

⁷ Виборчий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>

⁸ Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>

⁹ Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

¹⁰ (Додаток № 5) 5 CEDAW and Security Council Resolution 1325: A Quick Guide. URL: <http://www.unwomen.org/~media/Headquarters/Media/Publications/UNIFEM/CEDAWandUNSCR1325eng.pdf>

¹¹ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

¹² Європейська хартія рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад. URL: <https://gender.auc.org.ua/?p=90>

– *місцеві органи влади*, діяльність яких має сприяти забезпеченню рівної участі жінок в ухваленні рішень, у т. ч. і шляхом впровадження гендерної експертизи законопроектів та рішень місцевих рад, забезпечення прозорого конкурсного відбору на посади у виконавчих органах, прийняття місцевих програм запобігання дискримінації за ознакою статі тощо;

– *гендерно орієнтовані консультативно-дорадчі органи* (гендерні ради та комітети; робочі групи з гендерних питань, громадські ради при органах влади), до функцій яких належить розробка і контроль політики рівності у громадах, аналіз рішень місцевої влади з позиції рівності, забезпечення врахування інтересів жінок у процесах управління;

– *гендерні квоти* (40 % у виборчих списках відповідно до Виборчого кодексу України) *та політичні механізми*, що сприяють просуванню ініціатив з гендерної рівності (програми розвитку лідерства, боротьба з дискримінацією та сексизмом у політиці). Позитивні результати введення квотування кількості жінок у парламентах багатьох провідних країн світу свідчить про активну участь останніх не тільки у вирішенні питань освіти, медицини, культури, а й можливості впливати також на рішення стосовно бюджету, власності, інфраструктури тощо. Збільшення лише самого представництва жінок в парламенті не достатньо. Ключове питання, хто і як ухвалюватиме рішення на рівні держави та громади¹³;

– *гендерно орієнтоване бюджетування*, як інструмент формування, розподілу та моніторингу бюджету, який враховує потреби жінок і чоловіків та сприяє: рівному доступу до місцевих ресурсів, збільшенню представництва жінок у бюджетних комісіях, створенню інклюзивних фінансових рішень, які враховують інтереси всіх груп населення, уникненню дискримінаційних практик у фінансуванні державних та місцевих програм, підтримці жіночого підприємництва та економічного розвитку. На думку експертів, «крім іншого це також стратегія досягнення рівності між жінками та чоловіками, яка приділяє увагу тому, як збираються та витрачаються державні ресурси в гуманітарній діяльності, питаннях розвитку та миру»¹⁴.

3. Фінансові та ресурсні інструменти

Фінансові та ресурсні інструменти є важливими механізмами підтримки жіночого лідерства та розширення участі жінок у процесах ухвалення рішень. Вони сприяють усуненню економічних бар'єрів, надають можливості для професійного розвитку та створюють умови для

¹³ Білоскурська О. В. Утвердження гендерної рівності в парламентах світу та України. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/288588/282236>.

¹⁴ Гендерно-орієнтоване бюджетування. Довідкова інформація. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2024/01/grbbrief_eu4genderhelpdesk_v2_ukraine.pdf

рівноправної участі жінок у політичному, громадському та економічному житті. Призначення фінансових та ресурсних інструментів полягає в усуненні економічних бар'єрів для участі жінок у політиці та управлінні, у фінансовій підтримці жіночого підприємництва, створенні мереж підтримки та наставництва жінок-лідерок, забезпечення доступу до інформації та правової підтримки.

Фінансові інструменти – це механізми прямої або опосередкованої фінансової підтримки жінок, які прагнуть брати участь у політиці, громадському управлінні, бізнесі чи інших сферах прийняття рішень. Складно переоцінити їх роль у залученні жінок до ухвалення рішень, адже брак фінансових ресурсів що стримує жінок від балотування на виборні посади або роботи в політичних структурах, унеможливорює реалізацію місцевих програм відновлення та розвитку. Фінансування державних програм підтримки, грантів та міжнародних фондів допомагає жінкам реалізовувати передвиборчі кампанії, розвиток лідерських навичок, професійну освіту.

Важливою складовою ефективною реалізації гендерної політики є фінансова підтримка жіночого підприємництва. Жінки, які мають економічну незалежність, частіше беруть активну участь у громадському та політичному житті. Грантові програми та пільгові кредити допомагають жінкам створювати та розвивати власний бізнес. Соціально значущими є також програми підтримки підприємництва для жінок з вразливих груп (матерів-одиначок, жінок із сільської місцевості, внутрішньо переміщених осіб), адже вони сприяють посиленню спроможності жінок та запобігають гендерній дискримінації.

Ресурсні інструменти – це нематеріальні ресурси, такі як освіта, доступ до мереж підтримки, експертна допомога та можливості для професійного зростання. Йдеться про створення шкіл лідерства, курсів для політикинь, управлінців та громадських активісток, проведення тренінгів та воркшопів із розвитку публічних виступів, стратегічного планування, політичного менеджменту тощо.

Вагому роль у залученні жінок до процесу ухвалення рішень відіграє наставництво та створення мережі жіночих асоціацій, рад, громадських організацій, які допомагають жінкам реалізовувати свій потенціал. «Менторські програми для жінок – це ініціативи, спрямовані на підтримку та розвиток жінок у різних сферах життя»¹⁵. Менторські програми, де досвідчені політикині та управлінки навчають молодих жінок-лідерок, а також обмін досвідом, у т. ч. і на міжнародному рівні сприяє посиленню інклюзивного відновлення та управління.

¹⁵ Менторська програма «Жінка для жінки: внесок у розбудову жіночого руху». URL: <https://www.genderculture.space/%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%Bo-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%Bo%D0%BC%D0%Bo/>

4. Інформаційні кампанії та зміна суспільних уявлень

Інформаційні кампанії та зміна суспільних уявлень відіграють ключову роль у подоланні гендерних стереотипів та створенні рівних можливостей для жінок у процесах ухвалення рішень. Вони сприяють формуванню культури рівності в суспільстві шляхом популяризації позитивного сприйняття жіночого лідерства, підвищення обізнаності про права жінок та їхню роль у політиці, бізнесі та громадському управлінні.

Метою інформаційної та комунікаційної політики громад у цьому напрямку має стати подолання стереотипів щодо ролі жінок – уявлень, що політика, бізнес та управління є «чоловічими сферами». Для цього інформаційні кампанії слід спрямовувати на демонстрацію успішних прикладів жінок-лідерок у політиці, економіці, громадській діяльності, популяризувати жіноче лідерство через ЗМІ та соціальні мережі. Формування нового суспільного погляду, де жінка сприймається як компетентна керівниця, рівноправна учасниця процесів управління має стати імперативом для медіа. Натомість зосередження уваги на зовнішності жінок, їхньому сімейному статусі, а не професійних якостях є проявом сексизму і дискримінації має піддаватися суспільному осуду. Отже, варто висвітлювати гендерну та уникати таких помилок, як гендерна сегрегація, сексизм, об'єктивація, стереотипи, недоцільна лексика¹⁶.

Не менш важливими є також широкі просвітницькі кампанії для суспільства у ЗМІ, які висвітлюють проблему насильства та її вплив на громадське та політичне життя.

Інформаційна політика громад має бути спрямована на збільшення рівня обізнаності про права жінок та механізми їхнього залучення. Це передбачає роз'яснення конституційних прав жінок, законодавчих норм, які гарантують їхню рівноправну участь. Зокрема, у медіа варто популяризувати механізми впливу: як балотуватися у виборах, як взяти участь у громадських радах, як впливати на ухвалення рішень.

Зауважимо, що вагому роль у просуванні ідеї гендерної рівності на рівні громад відіграють інформаційні кампанії для чоловіків про користь гендерного балансу в ухваленні рішень. Його досягнення залежить від включення чоловіків у програми, які сприяють рівному розподілу обов'язків у сім'ї та роботі, формування серед чоловіків усвідомлення важливості жіночого лідерства для демократичного розвитку країни.

Важливий механізм залучення жінок до ухвалення рішень – це *навчання* та підготовка жінок до управлінських і лідерських ролей. До основних форм підвищення гендерної експертності жінок відносимо:

¹⁶ «Не по суті, а по статі»: 6 тез про гендерно чутливу журналістику. Повага: кампанія проти сексизму. URL: <https://povaha.org.ua/ne-po-suti-a-po-stati-6-tez-pro-henderno-chutlyvu-zhurnalistyku/>

тренінги з політичного менеджменту, публічних виступів, стратегічного планування; оволодіння інструментами аналізу рішень з погляду відповідності принципу гендерної рівності; підготовка жінок до роботи в органах влади та бізнесі; наставництво з боку жінок-політикинь та управлінців.

Ключову роль у зміні суспільних уявлень про жінок у політиці, бізнесі та громадському управлінні відіграють *просвітницькі програми*. Вони сприяють формуванню культури рівних можливостей, подоланню гендерних стереотипів та розширенню доступу жінок до ухвалення рішень. Просвітницькі програми допомагають суспільству усвідомити важливість рівного представництва жінок у прийнятті рішень, змінюють стереотипи та формують позитивне сприйняття жіночого лідерства.

До основних напрямків підвищення рівня знань про гендерну рівність у суспільстві відносимо: навчальні лекції, лідерські школи, тренінги та семінари на теми рівного представництва жінок і чоловіків у владі як основи ефективного ухвалення рішень, інформаційно-просвітницькі кампанії про міжнародні зобов'язання України щодо забезпечення гендерної рівності (CEDAW, Резолюція 1325 ООН, Стамбульська конвенція) тощо.

Важливими є інформаційні кампанії, спрямовані на зміну стереотипів про роль жінок у суспільстві. Мова йде про поширення інформаційних матеріалів, здатних руйнувати міфи про те, що жінки не здатні керувати чи ухвалювати важливі рішення. Важливо також популяризувати успішні практики жіночого лідерства, показувати, що жінки можуть бути ефективними керівниками, політиками, дипломатами. Впровадженню гендерної пріоритизації в місцеві політики сприятиме проведення круглих столів за участю чоловіків-лідерів, які підтримують гендерну рівність у розвитку громад.

5. Запобігання та реагування на гендерно зумовлене насильство

Стратегія ЄС щодо гендерної рівності на 2020-2025 визнає терміновість забезпечення безпеки та свободи кожного від гендерно зумовленого насильства в їхніх домівках, близьких стосунках, на робочих місцях, у громадських місцях та в Інтернеті¹⁷.

Гендерно зумовлене насильство (ГЗН) є однією з ключових перешкод для активної участі жінок у суспільному житті, політиці та ухваленні рішень. Без створення безпечного середовища жінки

¹⁷ 2024 Report on Gender Equality in the EU. URL: https://commission.europa.eu/document/965ed6c9-3983-4299-8581-046bf0735702_en

стикаються з фізичним, психологічним, економічним та онлайн-наси́льством, що обмежує їхню політичну та громадську активність.

Запобігання та ефективне реагування на ГЗН не лише захищає права жінок, а й створює умови для їхнього активного залучення до процесів ухвалення рішень. Створення безпечного середовища для жінок у політиці та управлінні передбачає запровадження правових механізмів захисту жінок від політично мотивованого насильства, залякування, дискредитації; захист жінок-політикинь та активісток від онлайн-наси́льства, кібербулінгу, сексуальних домагань; забезпечення рівного доступу до участі в політичному житті без страху насильства та дискримінації.

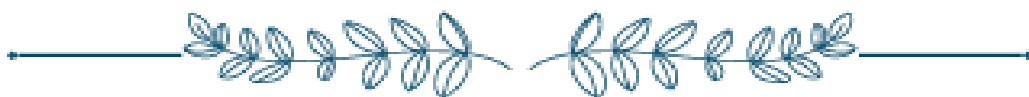
Успішність практик запобігання та реагування на гендерно зумовлене насильство залежить від ефективності впровадження інституційних механізмів захисту та підтримки жінок. До таких належать призначення радників з питань гендерної рівності та запобігання насильству в органах місцевого самоврядування, створення консультативно-дорадчих органів для моніторингу випадків насильства щодо жінок у політиці та управлінні, забезпечення жінок доступом до юридичної допомоги, психологічної підтримки, захисту з боку правоохоронних органів.

Для запобігання та усунення всіх форм насильства щодо жінок і дівчат важливо організовувати тренінги для жінок з питань безпеки, захисту від насильства, ефективної реакції на напади. При цьому до участі у навчальних заняттях на теми важливості рівності та недопущення насильства необхідно залучати чоловіків-лідерів, політиків, чиновників.

Важливим запобіжником поширення дискримінаційних практик є дотримання гендерних квот, адже нерідко на практиці партії та органи влади формально включають жінок, але не дають їм реального впливу.

Захисту жінок-політикинь та попередженню дискримінаційних практик сприятиме моніторинг залучення жінок до ухвалення рішень на всіх рівнях, виявлення випадків онлайн-цькування, сексуальних домагань, дискредитації та інформаційних атак. Йдеться про потребу запровадження стандартів етики і недискримінації у політичних партіях, ЗМІ, органах місцевого самоврядування.

Таким чином, комплексне впровадження вищезазначених механізмів, (законодавчих, інституційних, освітніх, фінансових, ресурсних, інформаційних) сприятиме більшій залученості жінок у процеси ухвалення рішень, що є необхідною умовою демократичного розвитку та гендерної рівності в Україні.

2. Дослідження можливостей і спроможності жінок впливати на формування місцевих політик у Чернігівській області

Дослідження «Моніторинг можливостей та спроможності жінок впливати на формування місцевих політик, брати участь у процесах відновлення та соціальної згуртованості на рівні громад» здійснили ГО «Центр гендерної освіти» у співпраці з Центром соціологічних досліджень і соціального аудиту НУ «Чернігівська політехніка» за сприяння Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні та фінансової підтримки Уряду Франції.

Метою цього дослідження є визначити можливості гендерного інтегрування у процеси відновлення, проаналізувати роль жінок як агенток змін, а також визначити перешкоди, бар'єри, потреби з якими вони стикаються, та розробити рекомендації (органам місцевого самоврядування, державним структурам, інститутам громадянського суспільства, міжнародним організаціям, самим жінкам) для посилення ролі та залучення жінок до процесів відновлення та соціальної згуртованості громад.

Завдання дослідження:

1. Дослідити спроможність жінок брати участь у процесах відновлення на рівнях громад в Чернігівській області (Ріпки, Чернігів, Городня), в тому числі з погляду, аналізу наявності повноважень та доступу до ухвалення рішень на рівні громади, а також з погляду аналізу прикладів жіночого громадського та політичного лідерства.

2. Виявити соціальний, політичний потенціал жінок з метою їх включення в процеси відновлення та соціальної згуртованості громад.

3. Визначити та обґрунтувати основні фактори високої громадської активності жінок, їх участі у процесі ухвалення рішень.

4. Виявити, як жінки беруть участь у процесах врегулювання та запобігання конфліктам на місцевому рівні та дослідити найкращі приклади внеску жінок у процеси відновлення, розв'язання конфліктів та соціальну згуртованість в громадах.

5. Дослідити, який вплив мають жінки на підтримання миру та стабільності у своїх громадах.

6. Визначити рівень обізнаності учасниць проєкту з нормативно-правовою основою впровадження принципів гендерної рівності щодо:

– Резолюції РБ ООН 1325.

– Національних нормативно-правових актів з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

7. Виявлення існуючих прогалин, що обмежують спроможність жінок впливати на формування місцевих політик, брати участь у процесах відновлення та забезпечення соціальної згуртованості на рівні громад.

8. Здійснити моніторинг обізнаності жінок про свої права щодо своїх законних прав, громадянської участі та можливостей участі в управлінні.

9. Моніторинг результативності взаємодії жінок з органами місцевого самоврядування.

2.1. Методологія збору даних

Чернігівська територіальна громада	Загальна кількість населення громади: 285234 ¹⁸
Городнянська територіальна громада	Загальна кількість населення громади: 20644 ¹⁹
Ріпкинська територіальна громада	Загальна кількість населення громади: 13634 ²⁰

Дослідження охопило три громади Чернігівської області, які відрізняються за чисельністю населення, демографічними характеристиками та рівнем урбанізації.

¹⁸Чернігівська територіальна громада. URL: <https://decentralization.ua/newgromada/4976>; Чернігівської міської ради. URL: <https://www.chernigiv-rada.gov.ua/>; Паспорт Чернігова - 2021 рік. URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/pasport-mista/>

¹⁹ Статут Городнянської міської ТГ <http://surl.li/nsfabv>

²⁰ Статус Ріпкинської територіальної громади <https://ripkynska-gromada.gov.ua/>

Ріпкинська територіальна громада

Загальна кількість населення громади:
13634 тис. осіб

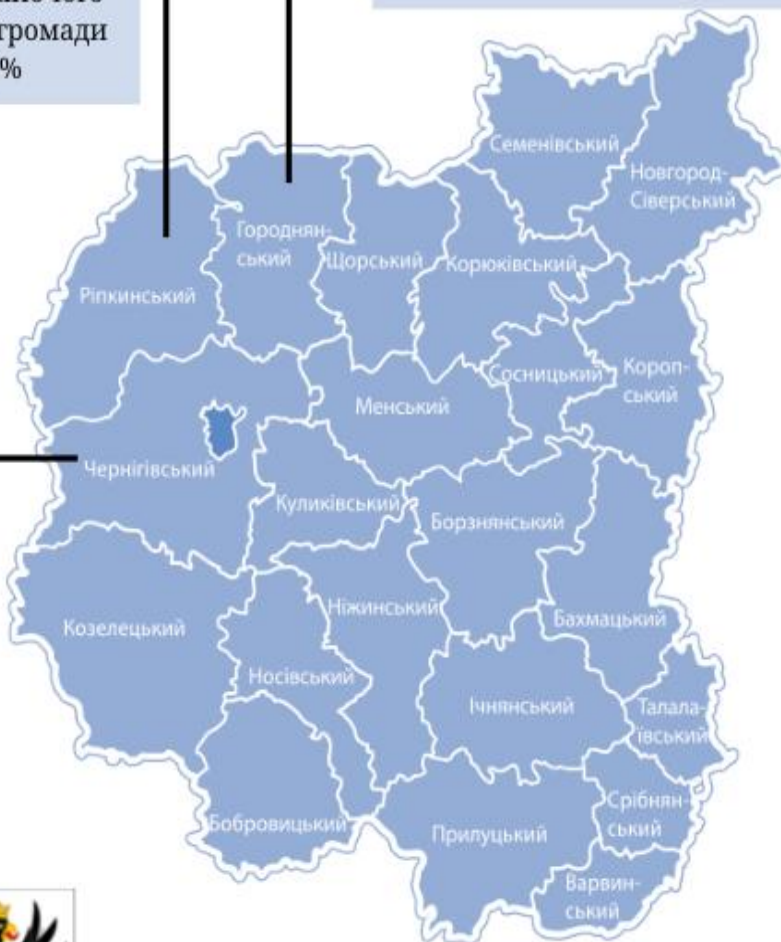
Відсоток жіночого населення громади
- 53,3%

Городнянська територіальна громада

Загальна кількість населення громади:
20644 тис. осіб

Відсоток жіночого населення громади - 53%

Чернігівська територіальна громада

Загальна кількість населення громади:
285234 тис. осіб

Жінки складають демографічну більшість (54 %)

1. Кабінетне дослідження

Під час кабінетного дослідження ми проаналізували дані з відкритих джерел, що формують визначення рівня залучення жінок у процеси відновлення обраних громад, аналіз кількісних даних і огляд літератури:

- Офіційні вебпортали Чернігівської міської ради, Чернігівської територіальної громади, Чернігівського міського територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Чернігівської міської ради, Центру надання адміністративних послуг міста Чернігів, Державної служби статистики, Головного управління статистики у Чернігівській області, Чернігівської регіональної торгово-промислової палати, Дія: Державні послуги онлайн, Опендатабот – Доступ до державних реєстрів, БФ «Право на захист», Мережі «ЕЛЕОС-Україна», Інформаційно-новинний портал «ЧЕЛАЙН», Суспільне. Чернігів;

- Facebook сторінки ГО «Спілки жінок міста Чернігова», Чернігівського обласного молодіжного центру, Чернігівського міського центру соціальних служб, Центру ділового консультування та інформаційної підтримки в Чернігівській області, Благодійного фонду «Карітас Чернігів»; БФ «Рокада» Чернігів,

- Instagram сторінку «Жіночого хабу»,

- Паспорт Чернігова – 2021. Паспорт Городнянської міської територіальної громади, паспорт Ріпкинської ТГ;

- Стратегію сталого розвитку Городнянської ОТГ на 2019-2027 рр.; паспорт Ріпкинської ТГ;

- Програму комплексного відновлення території Ріпкинської селищної територіальної громади та ін.

Вивчали демографічні дані і статистичну інформацію по громадах;

Аналізували діяльність громадських організацій та їхніх проєктів.

2. Онлайн опитування

- загальна кількість учасниць: 174 респондентки;

- територіальний розподіл:

- Чернігівська ТГ: 46 учасниць (26,5 %);

- Городнянська ТГ: 82 учасниці (47,1 %);

- Ріпкинська ТГ: 46 учасниця (26,5 %);

- структурований опитувальник, який охоплював різні аспекти участі жінок у житті громади.

3. Фокусовані групові інтерв'ю

- загальна кількість учасниць: **23 респондентки**;
- розподіл за громадами:
Чернігів – 8 учасниць,
Городня – 6 учасниць,
Ріпки – 5 учасниць.

У фокус-групах брали участь жінки віком 27-58 років, які зайняті у сфері публічного управління та місцевого самоврядування; права, культури, освіти та просвітництва; соціальної діяльності та розвитку громад; підприємництва, охорони здоров'я та добробуту.

2.2. Ключові результати

Рівень участі жінок у громадському житті

- Жінки у Чернігівській області становлять демографічну більшість (54%), і водночас - провідну силу соціальної згуртованості. Вони активно залучені до волонтерських, громадських та освітніх ініціатив.
- Жіночі ГО відіграють важливу роль, зокрема ГО «Спілка жінок м. Чернігова» об'єднує понад 300 учасниць і реалізує низку соціально значущих ініціатив.
- Відзначено позитивну динаміку у представництві жінок у місцевому самоврядуванні - у Чернігівській міськраді жінки становлять 42% депутатського корпусу (у 2019 р. було лише 30%).
- Молодіжні ініціативи за участі жінок активно реалізуються завдяки Чернігівському обласному молодіжному центру, у тому числі – економічні (проект «Плече підтримки»).

Отримані дані свідчать, що рівень участі жінок у громадському житті зростає, особливо у громадському секторі та молодіжному активізмі, однак потребує подальшого інституційного підсилення.

Виявлені бар'єри та проблеми

Існує цілий комплекс структурних і культурних бар'єрів, що обмежують участь жінок, особливо з вразливих груп:

- **Системні гендерні стереотипи:** понад 40 % респонденток вважають чоловіків кращими лідерами.

• **Недостатнє представництво у виконавчих структурах:** у виконкомі м. Чернігова жінки становлять лише **22%**.

• **Перевантаження неоплачуваною працею** (в середньому на 16 годин/тиждень більше, ніж чоловіки), що знижує здатність жінок до активної участі.

• **Нестача послуг для поєднання кар'єри і сім'ї:** брак дитсадків, центрів денного перебування, безпечного транспорту.

• **Низька поінформованість** про політичні права, інструменти участі, гендерно-чутливі політики.

Потреби й очікування жінок

• Більше можливостей для освіти, перекваліфікації та менторської підтримки.

• Участь у прийнятті рішень, включення до робочих груп, можливість впливати на стратегії відновлення.

• Економічна незалежність і підтримка самозайнятості, особливо для жінок ВПО, матерів, ветеранок, жінок з інвалідністю.

• Безпечні простори (фізично і психологічно), де можна отримати допомогу, реалізувати ініціативи, долучитись до спільнот.

• Послуги з догляду за дітьми/людьми похилого віку як передумова для активної участі в житті громади.

Отже, жінки мають чітке бачення своїх потреб і очікують комплексної, чутливої до контексту підтримки, що враховує їхню реальність.

Вплив війни на участь жінок у житті громади

• Жінки стали ключовими агентками відновлення - через волонтерство, гуманітарну допомогу, участь у локальних ініціативах.

• Посилилася вразливість – зростання навантаження, втрати, необхідність поєднувати кілька ролей (догляд, робота, активізм).

• Жінки-переселенки, вдови, мами дітей з інвалідністю потребують адресної допомоги і програм підтримки.

• Війна стимулювала запит на солідарність, участь, безпеку, а також переосмислення ролі жінки у відновленні громади.

Дослідження доводить, що жінки адаптуються і ведуть громади до відновлення, попри складні умови. Проте їх участь часто спирається на ентузіазм, а не на підтримувані політики чи ресурси.

2.3. Висновки та рекомендації

1. Війна тимчасово сприяла об'єднанню громад, але рівень взаємодії залишається нестійким. Жінки відіграють ключову роль у волонтерстві, локальних ініціативах та проєктах, сприяючи зміцненню згуртованості.

Рівень підтримки жіночих ініціатив варіюється залежно від громади (позитивний досвід у Ріпках і Чернігові, виклики – у Городні).

2. Молоді жінки є ефективними комунікаторами, але стикаються з гендерними стереотипами, браком ресурсів та навичок фасилітації.

3. Гендерна нерівність, стереотипи та перевантаження домашньою роботою обмежують активність жінок.

4. Недостатня видимість жіночого лідерства в політичній і соціальній сферах.

5. Брак безпечних просторів і ресурсів для жінок у прикордонних громадах.

6. Жінки успішно залучені до відновлення громад, проте їхній вплив обмежується організаційними функціями через недостатні компетенції.

7. Співпраця з міжнародними організаціями відбувається несистемно.

Потрібно зміцнювати соціальну згуртованість, впроваджувати програми інтеграції та локальні заходи для підтримки співпраці між мешканцями. Рекомендуємо використовувати успішний досвід Ріпкинської громади для адаптації в інших умовах. Проводити гендерно орієнтовані тренінги для місцевої влади. Запровадити програми менторства та фінансування жіночих ініціативних груп.

Долучатися до освітніх кампаній для підвищення обізнаності жінок про їхні права.

Активізувати молодь: навчати фасилітації діалогу, активізації через соціальні медіа; долучати до грантових програм для інноваційних проєктів молодих жінок.

Надавати інституційну підтримку: створювати кризові центри для запобігання насильству. Розробити координаційні механізми для підтримки жіночих ініціатив.

Долати бар'єр у громадах. Проводити кампанії з подолання стереотипів і популяризації жіночого лідерства.

Розвивати партнерство: співпрацювати з місцевою владою, бізнесом та громадськими організаціями; інтегрувати міжнародні ініціативи у місцеві програми.

Створювати жіночі хаби для професійного розвитку та комунікації. Використовувати сучасні методи комунікації для згуртування громад.

3. *Міноче лідерство: відновлення та згуртованість громад*

Проект спрямований на соціальну згуртованість молодих жінок, зокрема на підсилення ролі молодих жінок, які згодом стануть агентками ведення переговорів, діалогів, неконфліктного спілкування у своїх громадах. Саме жінки зі своїми "софт скілз", емпатією, гнучкістю, відповідальністю, мультизадачністю,

вмінням будувати партнерські відносини, знаходити та зберігати баланс інтересів у справі відновлення громад стануть рівними партнерами в цьому процесі. За даними ООН, спроможність жінок брати участь у процесах відновлення на рівнях громад в Україні продовжує залишатися на низькому рівні [https://ukraine.unwomen.org/sites/default/files/2023-03/Securing%20GE%20in%20Ukraine%20Amidst%20the%20War_UA_14.03.2023.pdf]. Між іншим, це пов'язано з такими чинниками, як недостатнє представництво жінок у місцевих органах влади та громадських організаціях, що займаються миробудуванням та відновленням [<https://ukraine.unwomen.org/uk/shcho-my-robymo/zhinky-myr-ta-bezpeka>] та обмеженим доступом жінок до фінансових, правових, освітніх та інших ресурсів, які дозволяють їм розвивати свої навички, лідерство та вплив на громадське життя тощо [https://gender.auc.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/AUC_best-practice.pdf].

Різні можливості жінок та чоловіків у важливих сферах життя чітко відображає комплексний показник – Індекс гендерного розриву (The Global Gender Gap Index) від Світового економічного форуму. За даними Global Gender Gap Report 2023 року [https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf], Україна посіла 66 місце серед 146 країн. У цілому наші позиції покращилися порівняно з 2021-2022 роками, і навіть випередили ряд країн Європи (роком раніше - 81-ше місце зі 146 країн), але не в позиції у сфері гарантування політичних прав. Середній бал Глобального індексу гендерного розриву в Україні становить 87th або 0,172 бала.

Здійснений нами аналіз Індeksu гендерних соціальних норм (GSNI) 2023 [<https://hdr.undp.org/content/2023-gender-social-norms-index-gsni#/indicies/GSNI>], свідчить, що незважаючи на активність жінок,

гендерна нерівність як у світі, так і в Україні продовжує зростати. GSNI (відсоток населення) з упередженістю щодо жінок в Україні наступний: мають упередження 88,45 % чоловіків та 84,72 % жінок. Зокрема, 41,34 % населення України вірить, що чоловіки є кращими політичними лідерами, ніж жінки.

Наведені дані свідчать про наявне стереотипне мислення у відносинах «жінки-влада», низький рівень залученості жінок на місцевому рівні до участі у відновленні та розвитку громад, зокрема, через їхню участь у місцевих органах влади, громадських органах, ініціативах спільної діяльності, проєктах з розвитку місцевих громад тощо. Жінки не знають, як вони можуть реалізовувати свої політичні права, не володіють достатньою інформацією про впровадження Порядку денного «Жінки, мир, безпека», інструментами безконфліктного спілкування.

Повне або часткове відсторонення (молодих) жінок від ухвалення важливих державно-суспільних рішень, недостатній рівень залученості (молодих) жінок до робочих груп місцевого рівня недопустиме для демократичної держави. Якщо не вирішувати цю проблему, то це може призвести до ще більшого поширення стереотипного мислення у відносинах «жінка-влада», зростання соціальної невизначеності (молодих) жінок, недовіри до влади, правового нігілізму, погіршення психологічного стану та росту конфліктності на рівні громади у цілому.

З метою посилення спроможностей (молодих) жінок брати участь у процесах відновлення та згуртування на місцевому рівні ми реалізуємо Проєкт «Жінки – агентки соціальної згуртованості та відновлення в громадах»: на території Чернігівської територіальної громади, Городнянської територіальної громади та Ріпкинської селищної громади Чернігівського району Чернігівської області.

3.1. Проєкт «Жінки – агентки соціальної згуртованості та відновлення в громадах»: як розвивати жіноче лідерство

Ініціатива була реалізована за сприяння Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні та фінансової підтримки Уряду Франції, наданої в рамках ініціативи «Вікна фінансування». Проєкт покликаний сприяти залученню жінок до активної участі в ключових процесах відновлення громад, особливо у постраждалих від війни регіонах.

Основна мета проєкту було посилення спроможності молодих жінок брати участь у процесах відновлення громади шляхом навчання жіночих ініціативних груп неконфліктній комунікації та фасилітації, протидії гендерно обумовленому насильству під час війни та в післявоєнних умовах, включенню гендерної перспективи в документи планування на рівні громади (у т. ч. й у план відновлення), адвокації та реалізації гендерних ініціатив, а також дослідити цільові громади шляхом проведення гендерного аналізу, здійснити моніторинг можливостей гендерного інтегрування у процеси відновлення.

Учасниці проєкту мали можливість взяти участь у серії освітніх тренінгів, спрямованих на підвищення їхніх компетенцій у сфері гендерної рівності, розвитку лідерських якостей, адвокації та побудови стійких громад.

У межах проєкту було проведено ґрунтовне дослідження цільових громад із застосуванням гендерної оптики, щоб краще розуміти виклики та можливості для жінок. Планується також здійснювати регулярний моніторинг наявних можливостей, що сприятиме створенню більш інклюзивного середовища для жінок у громадах.

Цільовими громадами для реалізації проєкту стали Чернігівська, Ріпкинська та Городнянська територіальні громади Чернігівської області, які зазнали значних руйнувань через військові дії. Цільова аудиторія: представники та представниці громадських організацій, неформалізованих ініціативних груп, працівниці місцевих органів влади, які співпрацюють із громадським сектором, а також молодь, зацікавлена у громадській діяльності.

Залучення жінок до цього процесу сприяло не лише відбудові інфраструктури, але й посиленню соціальної згуртованості та гендерної рівності на місцевому рівні.

Проєкт «Жінки – агентки соціальної згуртованості та відновлення в громадах» демонструє важливість жіночого лідерства у складних перехідних процесах та підтримує прагнення до більш рівноправного та інклюзивного суспільства.

Складові проєкту:

- Навчальна частина проєкту.
- Розробка жіночих ініціатив.
- Проведення конкурсу жіночих ініціатив.
- Впровадження жіночих ініціатив в життя.
- Менторські сесії.

- Проведення соціологічного дослідження:
- Кабінетне дослідження: Аналіз поточної гендерної ситуації. «Дослідження спроможностей і можливостей жінок громади через призму гендерної оптики».
- Польове дослідження на тему: «Моніторинг можливостей спроможності жінок впливати на формування місцевих політик, брати участь у процесах відновлення та соціальної згуртованості на рівні громад».
- Презентація та обговорення соціологічного дослідження.
- Фокус групи.
- Підготовка до друку навчального посібника.
- Виготовлення «Актуально про гендер: роль жінок у відновленні громад».

Фото: Віктор Кошмал

3.2. Просвітницькі заходи як інструменти залучення жінок до ухвалення рішень

7 тренінгів (вересень – листопад 2024):

Тренінг 1 «Порядок денний «Жінки, мир, безпека»: від Резолюції до дії»

Тренерка Лариса Юда, експертка з адвокації та правозахисних питань, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри історії України, археології та краєзнавства, ННІ історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського.

Основна мета тренінгу – надати учасницям практичні знання про порядок денний «Жінки. Мир. Безпека», підкреслити важливість інтеграції гендерної рівності у процеси відновлення громад, а також навчити розробляти та впроваджувати місцеві плани дій на основі Резолюції 1325. Учасниці даного цього тренінгу отримали унікальну можливість ознайомитися з принципами локалізації цієї резолюції, що має вирішальне значення в умовах війни та посткризового відновлення.

Досягнені результати учасниць:

- дізналися, яким чином виконується План дій Програми розвитку ООН «10 пунктів щодо просування гендерної рівності в умовах кризи» у місцевих громадах;
- підвищили мотивацію для подолання безпекових викликів у громадах;
- заглибилися у тему планування гендерно орієнтованих послуг та індивідуальних траєкторій для вирішення потреб цільових груп, які найбільше постраждали від війни.

Учасниці отримали не лише теоретичні знання, але й практичні інструменти для впровадження гендерно орієнтованих рішень у своїх громадах. Це сприятиме створенню міцніших, більш інклюзивних громад, де жінки відіграють ключову роль у подоланні безпекових викликів та побудові мирного майбутнього.

Фото: Віктор Кошмал

Тренінг 2 «Невербальна комунікація та основи фасилітації діалогу»

Тренер Юрій Трохименко досвідчений коуч, психотерапевт та громадський діяч, який поділився своїм багаторічним досвідом у галузі ефективної комунікації та фасилітації.

Метою заходу було зміцнення комунікаційних навичок учасниць, зокрема вивчення ролі невербальних сигналів у спілкуванні та опанування методів ефективної фасилітації діалогів у груповій роботі.

Досягнені результати учасниць:

- ознайомились із поняттями комунікації, діалогу та їх складовими;
- дізнались про важливість невербальних сигналів у процесі комунікації та навчились використовувати ці сигнали для покращення взаємодії;
- розглянули основні аспекти успішної фасилітації та отримали практичні інструменти для її реалізації;
- змогли інтегрувати отримані знання та навички через групові взаємодії та рефлексію.

Захід став важливою частиною проєкту, оскільки допоміг посилити роль жінок у процесах відновлення та соціальної згуртованості в громадах, надаючи їм інструменти для більш ефективної комунікації та лідерства в місцевих ініціативах.

Фото: Віктор Кошман

Фото: Віктор Кошман

Тренінг 3 з проєктного менеджменту для представників/-ць Чернігівської, Городнянської та Ріпкинської територіальних громад

Тренерка Тетяна Децюк, представниця ГО «Чернігів Європейський», психологиня.

Мета: розвиток лідерських якостей та навичок управління проєктами серед місцевих активістів та активісток, які прагнуть змін у своїй громаді.

Досягнені результати учасниць:

- ознайомились з основними вимогами щодо складання проєктних заявок;
- дізнались більше про основні інструменти управління проєктами;
- опанували навички зі складання проєктної заявки.

Тренерка Тетяна Децюк, активно використовувала інтерактивні методи та залучала учасників/-ниць до практичної роботи з реальними проєктними кейсами. Особливий акцент був зроблений на стратегічному плануванні, аналізі ризиків та управлінні ресурсами, що дозволило учасникам та учасницям поглянути на свої проєкти з нової перспективи. Важливою частиною тренінгу були практичні вправи, під час яких кожен з присутніх зміг створити власний проєкт – від вибору тематики до фінального етапу оформлення заявки.

Учасниці працювали над реальними кейсами, моделюючи процес розробки проєктів від ідеї до подачі заявки. Такий підхід дозволив краще засвоїти матеріал та опанувати нові інструменти, які допоможуть ефективно реалізовувати власні проєкти у своїх громадах.

Захід став важливою частиною проєкту, оскільки сприяв підвищенню рівня обізнаності та практичних навичок учасниць та учасників у сфері проєктного менеджменту. Він допоміг не лише засвоїти ключові інструменти для розробки та реалізації проєктів, але й заклав основу для побудови ефективної співпраці між громадськими організаціями, ініціативними групами та місцевою владою.

Фото: Вікторія Швець, учасниця проєкту

Гендер - це соціально сконструйовані ролі, поведінка, діяльність і характеристики, визначені суспільством і які суспільство вважає прийнятними для чоловіків і жінок. Гендер - соціальне поняття, відрізняється від біологічної статі, яка визначається анатомічними та фізіологічними особливостями.

Тренінг 4 «Лідерство та командоутворення»

Тренерка, психологиня Марина Лещенко, старший викладач кафедри психології і креативних індустрій НУ «Чернігівська політехніка».

Мета тренінгу: розвиток лідерських якостей та навичок ефективної роботи в команді з метою підвищення продуктивності та досягнення спільних цілей.

Досягнені результати учасниць:

- актуалізували знання про якості, важливі для лідера;
- ознайомилися з прийомами та способами формування та розвитку лідерських якостей;
- дізнались про особливості роботи команди та основні механізми формування команди.

Тренерка Марина Лещенко поділилася своїм досвідом у сфері лідерства, разом з учасниками та учасницями визначили основні якості та вміння ефективного лідера, визначили шляхи розвитку лідерських якостей та створення згуртованих команд.

Учасники та учасниці виконували практичні завдання, які допомагають розвинути навички ефективної комунікації та співпраці в команді, а також мали можливість проаналізувати власні лідерські якості та визначити, які з них потрібно розвивати далі. Крім того, тренінг передбачав інтерактивні дискусії, які сприяли зміцненню соціальних зв'язків серед жінок-лідерок та підвищенню їхньої впевненості у власних силах, що є важливим кроком до досягнення соціальної згуртованості в громадах.

Фото: Вікторія Швець

Тренінг 5 «Основи аналізу конфліктів»

Тренерка Ганна Чепурна, кандидат психологічних наук, доцентка кафедри психології та креативних індустрій НУ «Чернігівська політехніка».

Мета заходу: сприяння розвитку конфліктологічної компетентності серед громадян, що, у свою чергу, допоможе забезпечити сталий розвиток громад.

Досягнені результати учасниць:

- ознайомилися з поняттями конфлікт та конфліктна ситуація;
- засвоїли основні інструменти попередження та розв'язання конфліктів;
- сформували навички аналізу конфліктів.

Програма тренінгу охоплювала різноманітні аспекти управління конфліктами, починаючи з теоретичного аналізу конфліктних ситуацій та завершуючи розробкою конструктивних стратегій для їх розв'язання.

Учасниці тренінгу детально ознайомилися з такими ключовими поняттями, як «конфлікт» і «конфліктна ситуація», а також отримали знання про основні інструменти для їх запобігання та ефективного вирішення. Велика увага приділялася практичним вправам, спрямованим на відпрацювання аналізу конфліктів. Завдяки цьому учасниці зможуть застосовувати здобуті навички у своїй професійній діяльності та під час роботи з громадами, сприяючи створенню більш гармонійного середовища для співпраці.

Окрім теоретичної частини, тренінг включав практичні сесії, на яких учасниці могли використовувати здобуті знання в реальних сценаріях, моделюючи різноманітні конфліктні ситуації. Це дало змогу не тільки закріпити отримані знання, а й удосконалити навички конструктивного вирішення конфліктів у режимі реального часу.

Фото: Вікторія Швець

Тренінг 6 «Можливості застосування підходу, орієнтованого на права людини та адвокації у процесі роботи з молодими жінками у громаді»

Тренерка виступила Лариса Юда, експертка з адвокації та правозахисних питань, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри історії України, археології та краєзнавства, ННІ історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М.Лазаревського.

Досягнені результати учасниць:

- ознайомились з основними поняттями, інструментами та етапами адвокаційної кампанії;
- поглибили своє розуміння про гендерно орієнтований підхід;
- проаналізували особливості адвокації в інтересах молодих жінок.

Тренінг включав інтерактивні вправи, обговорення кейсів, а також роботу в групах, що дало можливість учасницям відпрацювати навички планування адвокаційних кампаній, формування стратегій впливу на місцеву владу та впровадження підходів, орієнтованих на права людини у своїх громадах. Учасниці отримали практичні знання про інструменти адвокації, які можна застосовувати для реалізації проєктів на місцевому рівні, а також навчилися формулювати меседжі, що привертатимуть увагу до важливих соціальних проблем.

Для учасниць тренінг став корисним майданчиком для обміну досвідом і новими ідеями, а також дозволив налагодити контакти для майбутніх спільних проєктів, спрямованих на посилення ролі жінок у громадах.

Тренінг підсилив розуміння значущості прав людини та адвокації, що сприятиме більш цілеспрямованій та згуртованій роботі на місцевому рівні.

Гендерна рівність — принцип, за яким жінки й чоловіки мають рівні права, обов'язки та можливості в усіх сферах життя: у працевлаштуванні, освіті, політиці, родині тощо.

Тренінг 7 «Підтримка включення гендерної перспективи в документи планування на рівні громади / регіону»

Тренерка Юлія Малько, фахівчиня з питань гендерного підходу та правозахисту.

Мета - сприяння впровадженню гендерно орієнтованого підходу в процеси планування та ухвалення рішень на місцевому рівні, навчити учасниць основам гендерного підходу, зокрема інтеграції гендерної перспективи в програмні документи та плани відновлення громад.

Учасниці дізналися про ключові інструменти гендерного підходу, такі як: гендерний аналіз, гендерний аудит та гендерне бюджетування, що сприяють оцінці та врахуванню потреб різних груп населення. Особливу увагу було приділено питанням інтеграції гендерної перспективи в документи планування громад, що є важливим для забезпечення рівних можливостей та підтримки соціальної згуртованості на рівні громади.

Загальні результати після проведених тренінгів:

- підвищено мотивацію та рівень згуртованості жінок-представниць вразливих категорій для подолання безпекових викликів у громадах;
- підвищено рівень знань про можливості управління проектами на рівні громади;
- підвищено рівень громадської активності жінок, задля подальшої співпраці в місцевих громадах для вирішення соціальних і економічних питань;
- підвищено рівень розуміння про гендерно орієнтований підхід та особливості адвокації в інтересах молодих жінок.

Фото: Вікторія Швець

*Круглий стіл за
результатами соціологічного
дослідження спроможності
жінок щодо соціальної
згуртованості та відновлення
в громадах*

Захід став платформою для обговорення ролі жінок у відновленні місцевих громад та зміцненні соціальної згуртованості в умовах сучасних викликів.

Результати дослідження представили:

- **Наталія Шаkun**, членкиня ГО «Центр гендерної освіти», очільниця Центру соціологічних досліджень і соціального аудиту Національного університету «Чернігівська політехніка».

- **Алла Нітченко**, членкиня ГО «Центр гендерної освіти», керівниця Центру гендерної освіти Національного університету «Чернігівська політехніка».

- **Ольга Мельник**, голова ГО «Центр гендерної освіти»

Основна його мета розкривалась через наступні завдання:

- дослідити можливості гендерного інтегрування у процеси відновлення,
- проаналізувати роль жінок як агенток змін,
- визначити перешкоди, бар'єри, потреби з якими вони стикаються,
- розробити рекомендації (органам місцевого самоврядування, державним структурам, інститутам громадянського суспільства, міжнародним організаціям, самим жінкам) для посилення ролі та залучення жінок до процесів відновлення та соціальної згуртованості громад.

Було презентовано результати кабінетного дослідження — аналітичного огляду статистичних даних, нормативно-правової бази, політики та програмних документів з питань гендерних відносин, місцевого врядування та відновлення з акцентом особливої уваги на спроможності жінок брати участь у процесах відновлення та соціальної згуртованості в громаді.

Це дозволило узагальнити такі показники, як:

- демографічна характеристика населення,
- соціально-економічний аналіз залучення жінок,
- політика та публічне управління (кількісний склад депутатського корпусу, склад керівництва та виконавчого комітету, склад структурних підрозділів, вивчення успішних практик та кейсів, робота з молодими жінками, студентською та учнівською молоддю, виклики та рішення на шляху залученості жінок у громадське життя, виявлення проєктів, що сприяють участі жінок у відновленні громад)

Результати дослідження показали, що жінки відіграють провідну роль у розвитку громад, посилюють соціальні зв'язки, ініціюють важливі зміни у громадах та активно долучаються до процесів відновлення.

Польове дослідження підтвердило ті результати, які ми отримали під час кабінетного дослідження. Мова йде про те, що рівень представництва жінок у місцевій владі достатньо низький. Серед бар'єрів, що заважають жінкам бути активними у місцевій політиці:

- низький рівень обізнаності (правової, фінансової тощо);
- нестача підтримки з боку громади;
- відсутність фінансової підтримки.

Основні виклики — воєнний стан, близькість до кордону, заміновані території, повітряні тривоги. До бар'єрів, які заважають жінкам брати участь не тільки у місцевій політиці, але й у суспільному житті відносяться наявність гендерних стереотипів, гендерна упередженість до права на участь у прийнятті рішень, гендерно зумовлене та домашнє насильство, відсутність у жінок лідерських якостей.

Присутні учасники й учасниці — представники і представниці місцевої влади, громадських організацій, активісти й активістки поділилися цінними ідеями та пропозиціями щодо подальшого впровадження ініціатив для зміцнення соціальної згуртованості та підвищення ролі жінки в суспільстві. Такі дискусії доводять, наскільки важливо розширювати можливості жінок і створювати майданчики для їх активної участі в житті своїх громад.

Захід пройшов у сприятливій атмосфері взаєморозуміння, відкритого діалогу та натхнення до подальшої співпраці.

Це лише початок великої роботи для побудови стійких і згуртованих громад, де кожна жінка має можливість стати агенткою змін!

Менторські сесії

У межах проєкту були проведені менторські сесії щодо написання проєктів та заповнення проєктних заявок для жінок Ріпкинської, Чернігівської та Городнянської громад.

Під час менторських сесій детально розглядалася структура проєктної заявки та вимоги до її заповнення. Учасниці дізналися, які ключові розділи має містити заявка, як правильно формулювати мету та завдання проєкту, а також на що слід звернути увагу при підготовці бюджету. Працювали над розробкою власних проєктних ідей, було обговорено концепцію кожного проєкту, його цільову аудиторію та основні заплановані заходи. Тренерки пояснили, як правильно визначати мету проєкту, очікувані результати та ключові напрями діяльності. Окремим блоком навчання стало питання заповнення календарного плану проєкту. Було розглянуто, як грамотно розподіляти активності у часі, щоб забезпечити ефективну реалізацію запланованих заходів. Важливим аспектом сесій було інтегрування гендерного підходу в проєктну діяльність. Учасниці навчалися враховувати гендерну рівність під час планування та реалізації ініціатив. Також обговорювалися інноваційні підходи до реалізації проєктів, що можуть підвищити їхню ефективність та актуальність. Наприкінці сесій учасниці отримали практичні навички визначення цільових показників проєкту. Було розглянуто методи оцінки результатів, що дозволяють об'єктивно виміряти успішність проєкту та його вплив на громаду.

Менторські сесії стали важливим етапом у підвищенні спроможності жінок Ріпкинської, Чернігівської та Городнянської громад у сфері проєктної діяльності. Учасниці отримали не лише теоретичні знання, а й практичні навички щодо написання проєктних заявок, вони сприяли формуванню активного середовища, де жінки мають змогу ділитися ідеями, знаходити партнерів та отримувати підтримку для втілення власних проєктів.

Коли всі заявки було написано, учасниці мали змогу відвідати консультаційну сесію (по 1 консультації в кожній громаді) щодо підготовки до пітчінгу проєктів на засіданнях Робочих груп з громадської безпеки та відновлення. Учасниці дізналися, як правильно будувати виступ, на які ключові аспекти заявки варто робити акцент під час презентації та які вимоги висуваються до оформлення слайдів. Вони

продемонстрували власні презентації, після чого отримали рекомендації щодо наповненості слайдів, стилю викладу інформації та способів покращення візуального представлення матеріалу.

Окремо були розглянуті питання, пов'язані з реалізацією проєктів, зокрема труднощі із закупівлями. Було надано рекомендації щодо ведення публікацій про заходи в межах проєкту, а також надіслано зразки необхідних документів. Обговорювався порядок дій у разі економії бюджету або виникнення дефіциту коштів за окремими статтями витрат.

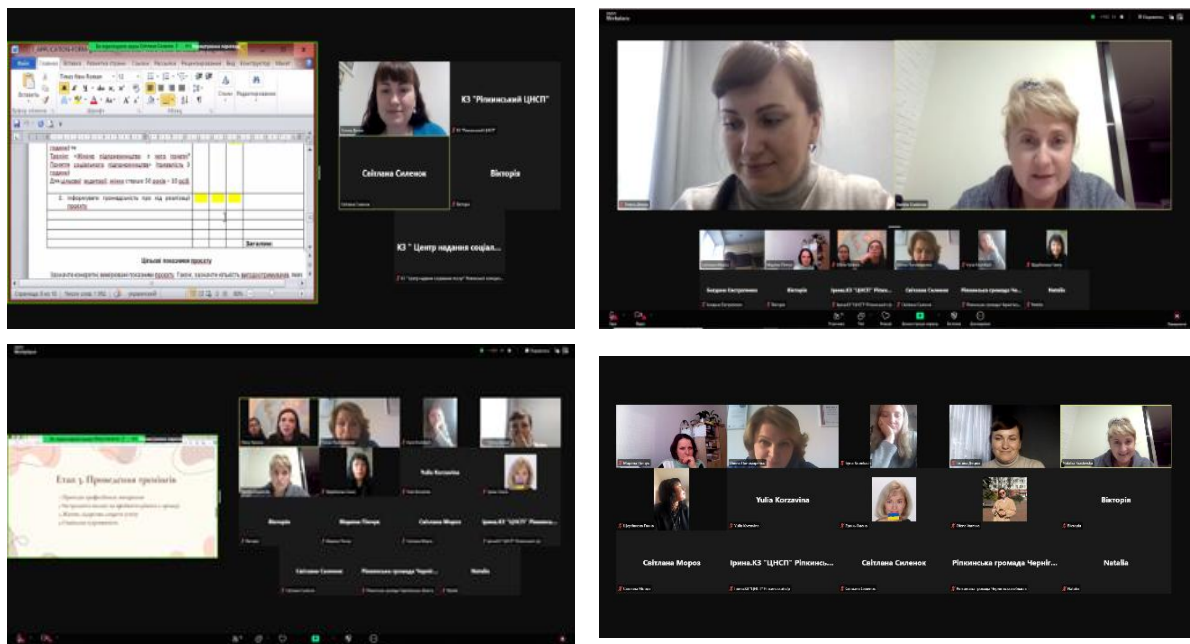
Учасниці отримали практичні поради щодо можливостей розвитку та масштабування проєктів. Обговорювалося, як можна трансформувати вже реалізований проєкт, додавши нові аспекти та акценти. Також було розглянуто перспективи культурних проєктів у сучасних умовах, їхню конкурентоспроможність та потенційні джерела фінансування.

Наприкінці консультацій було обговорено сталість проєктів та їхню перспективу. Учасниці мали нагоду дізнатися, як розширити ефект від реалізованих ініціатив, залучити нових партнерів і забезпечити довготривалий вплив проєктів на громади.

За результатами сесій :

- обговорені особливості заповнення календарного плану своїх проєктів та визначення очікуваних результатів.
- обговорено інноваційність проєктів, гендерний підхід до вирішення проблематики та застосування його у проєктній діяльності.
- фіналізовано проєктні заявки та їхню бюджетну складову.

Фото: Вікторія Швець

Менторка: Тетяна Децюк, представниця ГО «Чернігів Європейський», психологиня.

«Жінки - лідерки змін. Роль жінок у процесах відновлення громад»

Фінальною подією проєкту форум: «Жінки - лідерки змін.

Роль жінок у процесах відновлення громад». До заходу долучилися представниці громадських організацій, активістки та експертки Чернігівщини, Харківщини та Закарпаття. У заході взяли участь близько 150 осіб.

Мета форуму:

- Форум став не лише майданчиком для обміну успішними практиками, а й важливим кроком до сталого розвитку жіночого лідерства у процесах відновлення громад.

- Сприяв формуванню єдиного бачення ролі жінок у відбудові України, зміцненню жіночих ініціативних мереж та створенню мотивуючого середовища, де нові лідерки отримають підтримку та дієві інструменти для реалізації власних проєктів.

- Став платформою для адвокації гендерної рівності, зокрема через обговорення механізмів посилення жіночого впливу на процеси прийняття рішень і формування політик на місцевому та національному рівнях.

- Сформував ефективний простір для комунікації, що сприятиме обміну досвідом, зміцненню партнерств та розробці практичних рішень для посилення жіночого лідерства та підвищення впливу жінок на суспільні зміни.

Під час форуму учасниці змогли сформувати єдине бачення ролі жінок у відбудові України, обговорити методи посилення жіночої ініціативної мережі, механізми підвищення жіночого впливу на ухвалення рішень і формування політик на місцевому та національному рівнях. Відкрили нові можливості для співпраці та обміну досвідом між активістками, громадськими організаціями та представниками влади. Також обговорювалися питання доступу жінок до освіти, фінансових ресурсів та їх активної участі в управлінських процесах.

Окремо зазначили, що адвокація гендерної рівності є важливим інструментом для забезпечення соціальної згуртованості та сталого розвитку, оскільки сприяє економічному підйому, покращенню освітніх

можливостей, зменшенню рівня насильства та активізації громадянської участі. Форум висвітлив потребу в конкретних заходах для подолання гендерних бар'єрів, боротьби з дискримінацією та посилення інклюзивності.

Загальні рекомендації за результатами форуму:

- Проводити в громадах системну роботу з підвищення обізнаності стосовно важливості залучення жінок до процесів ухвалення рішень, місцевого самоврядування та економічного розвитку; протидії гендерно зумовленому насильству та механізмів його попередження; прав жінок і чоловіків, рівного доступу до ресурсів, освіти та можливостей працевлаштування; основи гендерної рівності та її важливості для сталого розвитку громади; гендерних стереотипів та їхнього впливу на вибір професії, кар'єру, розподіл обов'язків у родині та громаді.

- Враховуючи роль жіночого лідерства у відновленні, рекомендується втілювати заходи, які сприятимуть досягненню гендерної рівності та покращенню якості життя всіх членів громади.

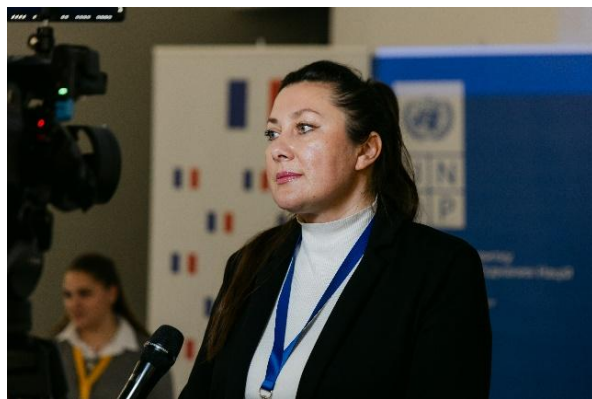
- Для просування гендерної рівності в громаді рекомендується поширювати знання про стереотипи, зміни традиційних гендерних ролей, які будуть сприяти гендерній рівності серед широкої аудиторії. Це сприятиме підвищенню компетентності населення, місцевої влади, громадських лідерів/ок з питань гендерної рівності; розширенню прав жінок та чоловіків; зміцненню соціальної згуртованості; економічному розвитку; побудові інклюзивного суспільства та посиленню довіри до гендерної політики та реформ.

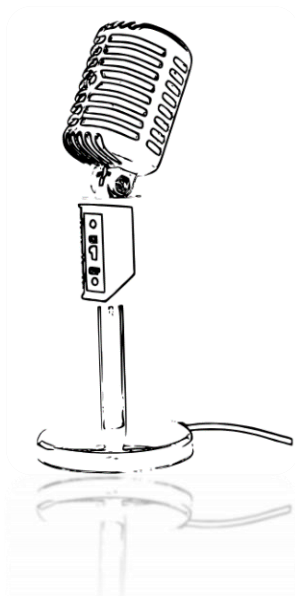
Незважаючи на наявність перешкод, зокрема соціальних стереотипів та обмежених ресурсів, учасниці форуму підкреслили важливість жіночої участі у прийнятті рішень та пошук шляхів для подальшого розширення їхньої ролі у суспільних процесах. Підсумком стало затвердження резолюції «Жінки - лідерки змін. Роль жінок у процесах відновлення громад» Чернігівщина: від відновлення до розвитку».

Фото: Михайло
Мельниченко

Фото: ихайло Мельниченко

Подкасти. «Актуально про гендер: роль жінок у відновленні громад»

У межах проєкту було створено серію подкастів, присвячених важливій темі гендерної рівності та ролі жінок у процесі відновлення громад. Зокрема, подкасти охоплювали питання актуальних гендерних викликів, впливу гендерної політики на розвиток територіальних громад та активної участі жінок у відбудові України. Ці розмови не лише висвітлювали досвід та внесок жінок у суспільні зміни, а і сприяли формуванню ширшого розуміння значущості гендерної рівності у процесах розвитку та відновлення країни.

Перший подкаст: Як упереджене ставлення та стереотипи впливають на наше життя?

До дискусії долучилися провідні експертки: Ольга Мельник, проректорка НУ «Чернігівська політехніка», голова ГО «Центр гендерної освіти», та Лариса Юда, доцентка НУ «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, директорка Науково-дослідного центру гендерних студій ім. С. Русової. Їхні міркування допомогли глибше осмислити сучасні виклики гендерної політики та значення рівності у розвитку суспільства.

Другий подкаст: Як жінки впливають на відновлення громад?

Своїм досвідом та експертним баченням поділилися Тетяна Децюк, проєктна менеджерка, та Ганна Щербакова, директорка КЗ «Городнянська централізована бібліотечна система». Учасниці

обговорили, як жінки сприяють зміцненню місцевих спільнот, стають лідерками змін і відіграють ключову роль у процесах відновлення та розвитку суспільства.

Третій подкаст: Вплив гендерної політики на розвиток територіальних громад

Відбулося обговорення ключових питань гендерної політики та її впливу на розвиток територіальних громад, участі жінок у відновленні України, а також бар'єрів, що стоять на шляху до рівноправ'я. Членкині Центру гендерної освіти Наталія Шакур і Алла Нітченко представили результати унікальних досліджень, поділилися успішними практиками жіночого лідерства в громадах та відкрито говорили про гендерні виклики й нерівність. Ці дискусії стали важливим кроком до усвідомлення ролі жінок у суспільних змінах та необхідності подальшого впровадження політики рівних можливостей.

Гендерний мейнстрімінг (англ. *gender mainstreaming*) — це стратегія досягнення гендерної рівності, яка полягає у врахуванні гендерного аспекту на всіх етапах розробки, впровадження, моніторингу та оцінки політик, програм та проєктів у всіх сферах діяльності. Іншими словами, це систематичне інтегрування гендерної перспективи в усі процеси ухвалення рішень, щоб гарантувати, що потреби як жінок, так і чоловіків враховуються однаково, а наслідки не створюють дискримінацій або нерівностей.

Гендерні стереотипи — узагальнені уявлення про те, якими «повинні» бути чоловіки й жінки. Наприклад, що чоловіки мають бути сильними й не проявляти емоцій, а жінки — лагідними й піклуватися про сім'ю.

Гендерна дискримінація — це несправедливе або нерівне ставлення до особи на основі її гендеру. Воно може проявлятися, наприклад, у відмові прийняти на роботу через стать або в нерівній оплаті праці.

4. Секрети успіху жіночого лідерства: кращі гендерночутливі соціальні ініціативи

4.1. Перелік реалізованих ініціатив із фокусом на аналізі факторів ефективності кожної як прикладу позитивної практики

Перелік реалізованих ініціатив у Чернігівській області

Територіальна громада	Хто впроваджує	Назва ініціативи	Мета
Чернігівська міська територіальна громада	ГО «Чернігівська міська асоціація «Конкордія» у партнерстві з ГО «Спілка жінок м. Чернігова»	«Академія жіночого лідерства»	Мета – підвищення рівня лідерських якостей та посилення спроможності молодих жінок міста Чернігова віком від 17 до 35 років шляхом створення академії жіночого лідерства як середовища для особистісного розвитку
Городнянська міська територіальна громада	ГО «Гармонія»	«Жіночий бізнес-хаб «Гармонія»	Мета - підвищення рівня економічної спроможності жінок Городнянщини, які проживають біля лінії кордону шляхом створення бізнес-хабу «Гармонія» та підвищення рівня знань щодо ведення малого бізнесу
Ріпкинська селищна територіальна громада	ГО «Малятко»	Жіночий хаб «Місце сили»	Мета - створення безпечного простору для психоемоційної підтримки жінок Ріпкинської громади, які проживають у стані тривалого стресу та невизначеності

Гендерно орієнтоване бюджетування (ГОБ) — це процес аналізу та планування бюджету з урахуванням впливу державних витрат і доходів на жінок і чоловіків. Метою є забезпечити рівний доступ до ресурсів і послуг для всіх, а також сприяти гендерній рівності через ефективне використання бюджетних коштів.

Це не окремий бюджет для жінок чи чоловіків, а спосіб перегляду існуючих бюджетних рішень з урахуванням того, як вони впливають на різні соціальні групи. Включає в себе аналіз, як витрати чи податки впливають на жінок і чоловіків, визначення потреб обох груп, перегляд бюджетних пріоритетів з урахуванням виявленої нерівності.

1. «Академія жіночого лідерства» (м. Черніїв)

Мета: розвиток лідерського потенціалу молодих жінок (17–35 років), створення середовища для особистісного зростання.

Фактори ефективності:

- **Системний підхід:** навчальні тренінги, майстермайнди, воркшопи, пітчінг проєктів – формують повний цикл підтримки: від мотивації до дії.

- **Побудова спільноти:** сильне середовище взаємопідтримки, мережування через командну роботу, менторські форуми.

- **Особиста видимість жінок:** фотосесії, портфоліо, розвиток бренду — це сприяє впевненості та професійному позиціонуванню.

Масове охоплення: хоча напряду залучено 20 жінок, через інформаційну кампанію охоплено понад 15 000 осіб.

2. «Жіночий бізнес-хаб «Гармонія» (Городнянська громада)

Мета: підвищення економічної спроможності жінок, зокрема з прикордонних територій.

Фактори ефективності:

- **Практична орієнтація:** учасниці отримали конкретні інструменти для ведення бізнесу (фінграмотність, відкриття ФОП, просування в соцмережах).

- **Доступ до ресурсів:** хаб на базі бібліотеки як постійно діючий майданчик для жіночого підприємництва.

- **Стимулювання креативу:** майстер-класи, фотовиставка, ярмарок дали змогу жінкам проявити свої ідеї.

Активна публічність: понад 20 інформаційних дописів, телесюжет, статті у ЗМІ – підвищили впізнаваність та надихнули інших.

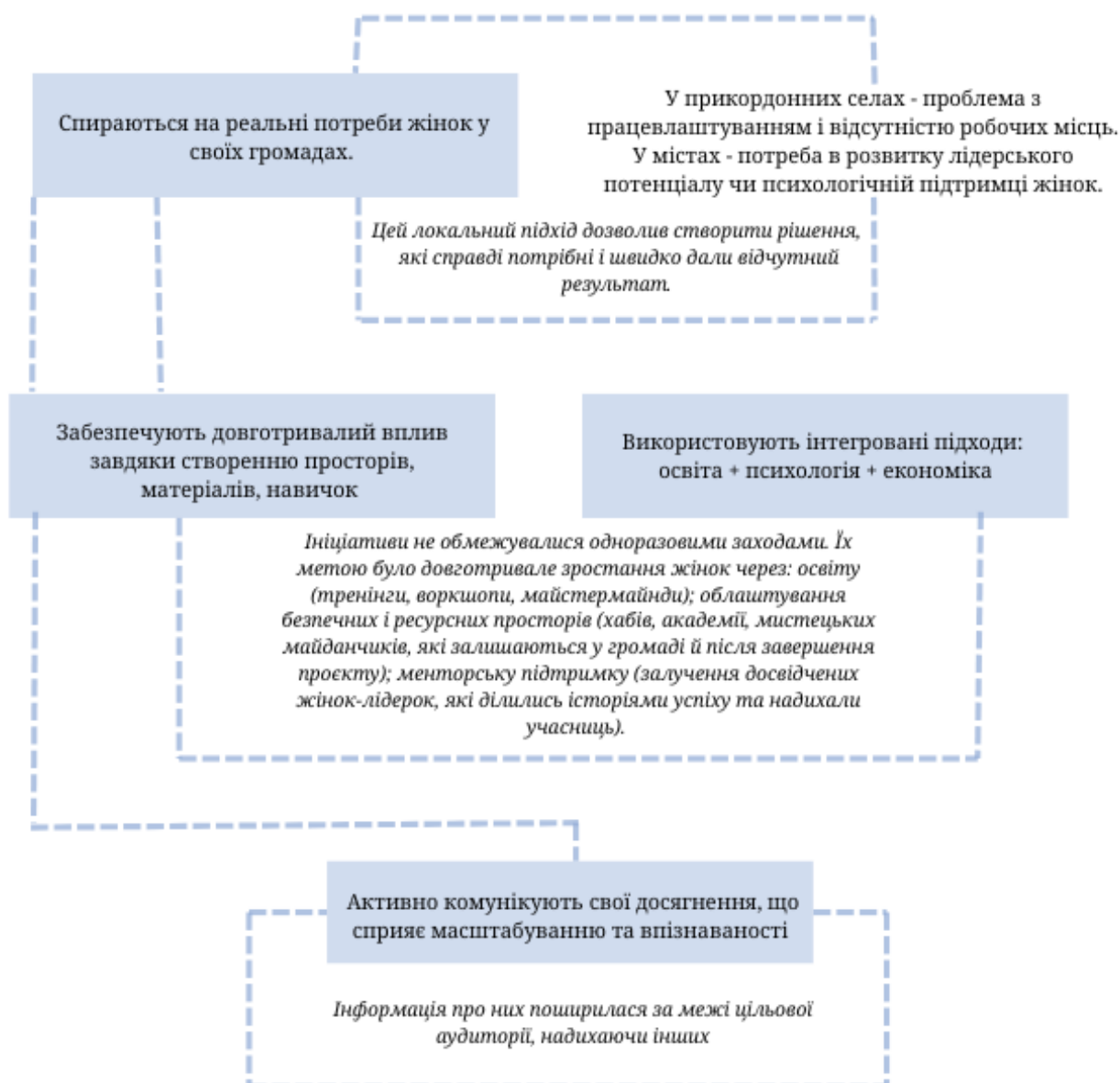
3. «Жіночий хаб «Місце сили» (Ріпкинська громада)

Мета: створення безпечного простору для психоемоційного відновлення жінок, що перебувають у стані тривалого стресу.

Фактори ефективності:

- Адресність підтримки: учасниці – соціальні працівниці та місцеві мешканки, які особливо потребують психологічної допомоги.
 - Комплекс заходів: серія тренінгів з профілактики вигорання, стресостійкості, першої допомоги.
 - Результативність першого етапу: участь 41 жінки на стартових тренінгах, позитивний зворотний зв'язок.
- Стійкість ініціативи: відкриття сталого хабу на базі Центру соцпослуг, підготовка буклету, продовження заходів.

Підсумково, ці ініціативи є прикладами успішних практик, оскільки:

4.2. Історії успіху учасниць проекту «Жінки – агентки соціальної згуртованості та відновлення в громадах»

Проект став майданчиком отримання мотивації та натхнення, важливих знань та навичок, розвитку впевненості в собі, формування спільноти лідерок та кола однодумців для втілення ідей в подальшому.

У ході проекту учасниці Академії жіночого лідерства покращували свої лідерські навички шляхом участі в тренінгах з проєктного менеджменту, мистецтва самопрезентації, лідерства та роботи в команді, тайм-менеджменту та майстермайнді з цілепокладення (як правильно ставити цілі та досягати їх).

Жіноче лідерство та активність є рушійною силою змін у громадах і суспільстві загалом. Саме жінки часто стають ініціаторками важливих соціальних, культурних та освітніх проєктів, що покращують якість життя, створюють нові можливості для інших і надихають на розвиток. У рамках нашого проєкту ми прагнули підтримати ініціативних, амбітних і творчих жінок, які не бояться брати відповідальність і втілювати свої ідеї в реальність.

Знайомимо вас із жінками, які взяли участь у проєкті, поділилися своїми ідеями та доклали чимало зусиль, щоб їх реалізувати. Вони не просто запропонували ініціативи – вони вклали в них частинку своєї душі, віри та бажання змінити життя своєї громади на краще.

Кожна з цих жінок – це історія про сміливість, наполегливість і прагнення до змін. За кожною ініціативою стоять реальні виклики та труднощі, але ще більше – ентузіазму, завзятості й прагнення зробити світ комфортнішим та відкритішим для всіх. Усі вони – справжні рушійні сили змін, які вже зараз формують майбутнє своєї громади.

Тож запрошуємо вас познайомитися з нашими натхненними жінками, дізнатися про їхні ініціативи, шлях, який вони пройшли та плани на майбутнє. Хто знає, можливо, їхні історії надихнуть і вас на власний сміливий крок!

Історії успіху учасниць проєкту «Жінки – агентки соціальної згуртованості та відновлення в громадах», який впроваджує ГО «ЦЕНТР ТЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ» за сприяння Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні та фінансової підтримки Уряду Франції, наданої в межах ініціативи «Вікна фінансування».

Пономаренко Олена Володимирівна
власниця і керівниця центру розвитку підлітків «Teenager Start»
«Моя історія»

19 років працювала в державному вищому освітньому закладі, співпрацювала з бізнес-спільнотами, зокрема Лігою Ділових жінок України. У 2017 році за проєктом ПРООН пройшла навчання у Києво-Могилянській бізнес-школі за напрямом: «Підготовка керівників бізнес-об'єднань» і як результат створила свій Центр розвитку підлітків «Teenager Start». На сьогодні у Центрі викладається 12 навчальних курсів для підлітків 9-17 років (вибір професії, фінансова грамотність, підприємництво, ораторська майстерність, ефективна комунікація і т. д.), які об'єднані у піврічні програми.

Унікальність програм – 80 % практики, 20 % теорії:

- Розроблені та успішно реалізуються програми літніх денних та виїзних таборів.
- Діє клуб настільних ігор для підлітків (ігри носять трансформаційний формат). Розроблена і сертифікована власна настільна гра «Teenager Start».
- Розроблені власні екскурсійні маршрути в межах області для підлітків.
- Є окремі програми тематичних днів народжень.
- Програми Новорічних вечірок і обрядових свят.
- Окремий напрям – освіта для дорослих. В Центрі проводяться тренінги і трансформаційні ігри для дорослих.

Центр налічує понад 4000 випускників.

Нині в Центрі навчається 86 учнів.

Ключова теза успіху: Мріяла створювати продукт, результатом якого можна було б користуватись все життя.

Шлях до успіху

У 2015 р. в університеті за моєю ініціативою успішно були організовані інноваційні курси підвищення кваліфікації після чого я зрозуміла, що МОЖУ.

Перешкоди: Труднощі з формування цінності нового продукту в місті. Проводила активну рекламну і піар компанію.

Роль моїх цінностей: Чітко розуміла свою місію, візію і залишалась вірною сформульованим для себе принципам і цінностям

Досягнення: Запуск бізнесу

Визнання: У 2019 році стала переможницею конкурсу Підприємець року у сфері неформальної освіти

Вплив: Багато реалізованих в житті підлітків, які знайшли своє покликання і навчилися монетизувати власні таланти. Це підтверджують численні відгуки самих підлітків і їх батьків

Погляд у майбутнє

- *Плани:* Масштабуватись по всій Україні через формат франшизи.
- *Мотивація:* Розуміння, що я дотична до формування нової генерації молоді, яка здатна змінити Україну, світ.

Уроки для читачів:

- Займайтесь справою яку любите і вірте в себе.
- **Мрійте, ставте цілі й усім можливостям завжди говоріть «Так».**

Завдяки проєкту «Жінки – агентки соціальної згуртованості та відновлення в громадах», основний акцент якого було зроблено на питаннях тендерної рівності, дозволило створити платформу для діалогу, підтримки та реалізації ідей, які сприяють об'єднанню громад і побудові стійкого майбутнього.

Особливістю цього проєкту стало прагнення надихнути жінок спробувати себе в нових, інноваційних ролях. Учасниці мали змогу відчувати себе не лише трендспоттерами – тими, хто виявляє актуальні соціальні тенденції, але й трендсеттерами – тими, хто створює нові тренди та стає їх рушієм.

Ця ініціатива показала, що жіноче лідерство – це потужний ресурс для подолання викликів сучасності, відновлення громади та створення нових перспектив.

Авторка: Олена Пономаренко

Гендерні стереотипи — узагальнені уявлення про те, якими «повинні» бути чоловіки й жінки. Наприклад, що чоловіки мають бути сильними й не проявляти емоцій, а жінки — лагідними й піклуватися про сім'ю.

Світлана Мороз

«Моя історія»

Моє ім'я – Світлана Мороз, орієнтована на підтримку та розвиток людей, зокрема через творчі практики та психологічну допомогу, прагну використовувати свій професійний досвід для підтримки жінок та молоді, які зазнали впливу війни. Моя діяльність – це особистісний розвиток, самовдосконалення. Завжди жартую, хоча у кожному жарті є частинка істини, «щоб допомогти людям, навчися не нашкодити собі та їм». Навчаючись – вчуся, намагаюся доступною мовою передати досвід для наслідування тим, хто цього потребує долати труднощі через мистецтво та емоційно підтримати.

Ключова теза успіху: Моє бачення успіху полягає в створенні простору для розвитку творчості та психологічної стійкості у тих, хто переживає стресові ситуації. Моя робота, сподіваюся, допоможе людям знаходити внутрішні ресурси для подолання труднощів та відновлення.

Перші виклики: Одна з головних труднощів, з якими я зіткнулася, була необхідність поєднати знання з психології та мистецтва для ефективної допомоги. Я шукаю способи інтегрувати ці напрямки, щоб надавати справжню підтримку через творчі практики.

Поворотний момент: Моментом, що став відправною точкою до змін, стало моє знайомство з проєктом «Жінки – агенти соціальної згуртованості та відновлення в громадах», орієнтованим на жінок в умовах стресових ситуацій. Я отримала знання, відвідуючи тренінги та онлайн-сесії; розуміння важливості роботи з емоційною стійкістю, отримала впевненість у важливості цього напрямку, натхнення для подальшої діяльності, а також новий рівень професійної компетентності у наданні психоемоційної підтримки через творчі практики. На основі цього досвіду вирішила розпочати власні ініціативи для підтримки жінок, які переживають труднощі війни.

Перешкоди: Однією з головних перешкод був недостатній досвід у реалізації проєкту, однак підтримка та наставництво допомогли мені подолати це. Я навчалася та отримувала знання, зокрема через участь у сертифікаційних програмах, тренінгах і наукових дослідженнях.

Роль моїх цінностей: Мої принципи базуються на допомозі людям через творчість, віру в те, що мистецтво має лікувальну силу. Віра в силу самовираження та самозбереження допомогла мені пройти через труднощі і продовжувати роботу, навіть коли були виклики.

Опис успіху: Успіх для мене – це коли твої плани в реалізації проєктів посилюються людьми, з якими ти дивишся в одному напрямку і рухаєшся вперед до здійснення поставлених цілей. Все приходить у потрібний час, і з людьми які розділяють твої життєві принципи та цінності. Шанс є завжди. Один із яких є участь у реалізації проєкту – «Жінки – агентки соціальної згуртованості та відновлення в громадах», який планую реалізувати в Городнянській громаді.

Визнання: Моєму підходу до роботи та підтримки вже зізналися не лише учасники тренінгів і проєктів, але й організації, що працюють у сфері соціального розвитку.

Вплив: Моя робота надихнула інших на пошук ресурсів для подолання стресу та відновлення через творчість. Люди, які брали участь у моїх тренінгах, змогли покращити своє психоемоційне здоров'я, подолати тривожність і зміцнити свої стосунки.

Плани: Мій основний план – це реалізація себе, як жінки, що прагне до змін на краще, вдосконалювати себе в цьому напрямку. Знайти та бути натхненній команді однодумців ; працювати з жінками та молоддю, організовуючи тренінги, майстер-класи та проєкти, що сприяють розвитку емоційної стійкості та особистісного зростання через творчість. Я також планую розвивати методики музичної та арттерапії як інструменти психологічної підтримки.

Мотивація: Моєю найбільшою мотивацією є бажання допомогти іншим знайти сили для відновлення та самореалізації в умовах післявоєнного життя.

Уроки для читачів: Моє життя доводить, що важливо не здаватися, а постійно шукати шляхи для самовідновлення і підтримки оточуючих. Потрібно вірити у свою силу та допомагати іншим знаходити шлях до внутрішнього балансу.

Заклик до дії: Якщо ви шукаєте можливості для розвитку, відновлення або підтримки інших – не бійтеся почати. Завжди можна знайти ресурс всередині себе, навіть у найскладніші часи.

Я змогла переосмислити власну роль у суспільстві та повірити у свої можливості. Цей проєкт дав мені не лише знання, але й практичні навички, необхідні для того, щоб стати активною учасницею змін у моїй громаді. Навчилася бачити суспільні тенденції та виявляти потреби громади, що важливо для створення ефективних рішень.

Авторка : Світлана Мороз

Дуже непросто розповідати про саму себе. Ніхто не бачить в тобі те, що сховано глибоко всередині, що, можливо, десь уповільнює, а в чомусь, навпаки, прискорює тебе. Спробую розповісти про себе так, ніби бачу себе зі сторони. Щербакова Ганна Володимирівна. Активна (часом, і сама дивуюсь звідки в мені береться стільки енергії), різнобічно розвинута, відчайдушна та небайдужа жителька Городнянської громади. Всім відомо, що рух – це життя, тож моє життя – це постійний, невпинний і цілеспрямований рух вперед і вгору. Туди, де здійсниться моя мрія – проста дівчинка з маленького містечка досягне всього, над чим так довго і вперто працювала. Знаєте, найважче йти до своїх мрій, коли навколо тільки зневіра і нерозуміння, але кожен з нас сам вибудовує свій життєвий шлях. І я точно знаю, коли ти маєш мету, жодні перепони не втримають тебе. Для мене доба надто маленька для того, щоб в ній вмістилася вся моя діяльність. Найперше і найважливіше – я мама. Мій син-підліток – моє найбільше досягнення і безмежна гордість. Я знаходжу справжнє задоволення у своїй професійній діяльності, як директорка Комунального закладу «Городнянська централізована бібліотечна система», втілюючи найнеочікуваніші проєкти для залучення молоді до бібліотеки. В мені органічно уживаються депутат Городнянської міської ради, непосидюча швачка, аніматор з відкритою душею дитини, непосидюча і невтомна продавчиня. Все це базується на непереможнім життєвим оптимізмі та щирій вірі у краще майбутнє. І головне: якщо маєш час, використай його з користю.

Ключова теза успіху: Людина здатна на більше ніж думає, одного разу треба тільки в це повірити.

Перші виклики: Як і багато людей я переживала періоди сумнівів і невпевненості. Іноді мої прагнення не знаходили розуміння навіть серед найближчих людей. Звичайно стикалась з невдачами, коли щось не вдавалось з першого разу. Але ці моменти стали для мене уроками, які допомогли зрозуміти: помилки – це частина шляху до успіху.

Поворотний момент: Коли я вийшла заміж, моєму чоловікові не одноразово довелося вислухати, як сильно я мріяла про навчання й освіту. Напевно, я була дуже переконливою у своєму бажанні, бо він підтримав мене у моєму прагненні до змін. І ось у 26 років, будучи мамою одnorічного синочка, я вступила до Чернігівського національного

технологічного університету. Це було незрівнянне відчуття. Знаєте, таке, коли ти вчишся і розумієш, так ось же воно, те чого ти так сильно прагнув. Мріяла, що буду допомагати сім'ям, які опинилися у складних життєвих ситуаціях, але... Знову це «але». Як часто моє життя робило черговий віраж через нього... Ніколи б не подумала, але сталося так, що доля привела мене у стіни рідної школи. Школа і я – це були поняття з різних вимірів, різних всесвітів, але працюючи у шкільній бібліотеці, я поступово прийшла до думки, що бути вчителем – моє справжнє бажання на цей момент. Звісно, чоловік був здивований такими змінами у мені, але, як завжди, підтримав мене. Рішення прийняте – на мене чекає магістратура Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка на спеціальність початкова освіта. Та доля знову вирішила спитати в мене, чи не готова я до нових викликів. І ось, після проходження конкурсу на посаду директора бібліотек Городнянської громади, моє життя отримало новий вектор. Точніше безліч векторів, бо мрії, цілі та ідеї почали з надлишком переповнювати мою голову.

Опис успіху: Коли тебе впізнають практично всі діти в місті, коли ти можеш подарувати емоцію як дорослим, так і малечі – значить живеш не даремно. Розважати дітей в костюмі аніматора приносило велике задоволення і заряд енергії. Коли в кінці свята ти бачиш щасливих дітей і батьків – це була перемога над собою. Адже спочатку я соромилась, що доросла жінка, мама – виглядає комічно. Навіть зараз, здобуваючи третю вищу освіту, будучи директоркою бібліотечної системи, депутаткою міської ради, я все ще інколи, але рідше одягаю костюми аніматора і дарую емоцію, отримуючи натомість щирі вдячності і ні з чим не зрівняне тепло дитячих усмішок.

Визнання: Найцінніше для мене є позитивні відгуки та участь ідей у конкурсах, проєктах, розумію, що мої зусилля помічають і цінують на різних рівнях. Розуміння, що твоя праця справді приносить користь в громаді, зміни на краще. Моя діяльність, мої успіхи та мої невдачі можуть стати мотиваційним фактором для тих, хто відчуває, що не може справитися. Це визнання моєї відповідальності перед іншими людьми, перед тими, хто довіряє моїй роботі та підтримує мої ініціативи. Найбільше визнання для мене - це оточуючі мене люди, з якими можна робити виклики майбутньому і виклики для майбутнього на покращення, перспективу, розвиток.

Вплив: Мені допомагають рухатися вперед мотивації: пісні, мотивуючі вислови в календарі. Та найбільше мене надихають люди. Ті, хто поруч і готовий творити з тобою, втілювати ідеї в життя, підтримувати тебе у миті сумнівів чи розчарувань і словом, і ділом.

Плани: Мрії і плани в моїй голові всі 24/7 ростуть наче гриби після дощу. Інколи розумію, що мені не вистачає годин у добі, днів у тижні, щоб встигати все заплановане або намріяне переробити. Впевнено вірю, що попереду ще багато, чого треба втілити, втілити для розвитку моєї громади. Продовжувати працювати над новими проєктами, які сприятимуть покращенню життя у моїй громаді. Це можуть бути ініціативи для жінок, дітей або літніх людей, спрямовані на їхню підтримку, розвиток та інтеграцію. Завершити здобуття психологічної освіти та використати ці знання у своїй роботі. Також я планую продовжувати навчання брати участь у тренінгах і підвищувати свою кваліфікацію, щоб бути ще більш корисною для людей. Моя мета – перетворити бібліотеки на сучасні хаби, де кожен знайде щось для себе: від навчання та дозвілля до професійної підтримки. Планую активніше впливати на ухвалення рішень у міській раді, щоб сприяти розвитку громади та залучати більше ресурсів до важливих соціальних проєктів. Мрію створити платформу для розвитку молодих лідерів, які зможуть реалізовувати свої ідеї, отримувати підтримку та надихатися прикладом інших. Виховати свого сина успішною, самостійною та доброю людиною, яка буде пишатися своїми досягненнями і тим, як ми разом долали труднощі. Залучати міжнародні гранти для розширення можливостей громади та реалізації масштабних ідей, які допоможуть нашому регіону розвиватися.

Уроки для читачів: І тільки від нас залежить задоволення кожним днем, тільки ми можемо вирішувати, що саме треба в цей час для старту, або продовження руху. Шукати себе – це нормально, я в постійному пошуку й досі, і розумію, що саме рух – веде до змін.

Заклик до дії: Спочатку були мрії – потім цілі – треба тільки діяти!!!

Завдяки проєкту «Жінки – агентки соціальної згуртованості та відновлення в громадах» я відкрила для себе нові перспективи розвитку як особистості та активної учасниці змін у своїй громаді. Ця ініціатива стала для мене джерелом натхнення, підтримки та можливостей. Особливий акцент на тендерній рівності допоміг мені глибше усвідомити роль жінок у суспільстві та важливість згуртованості для відновлення і розвитку!

Авторка : Ганна Щербакова

Гендерна ідентичність — це особисте відчуття людиною своєї належності до певної статі. Людина може ідентифікувати себе як чоловіка, жінку, обидві статі або жодну з них, незалежно від біологічної статі, приписаної при народженні.

Олена Варавва

Мене звати Олена Варавва і я працюю в органі місцевого самоврядування – Чернігівська міська рада, відділ міжнародних відносин та інвестицій.

Я не можу назвати це настільки великим як «історія успіху», але напевно це заслуговує на увагу через те, що не дивлячись на досить молодий вік, у 23 роки, я пішла працювати на державну службу і саме в орган місцевого самоврядування з метою брати участь і долучатись до відновлення Чернігівської громади і його популяризації на міжнародній арені.

Крім основної діяльності, я активно проваджу громадську діяльність, є членкинею правління ГО «Спілка жінок м. Чернігова».

Знову ж таки, не можу сказати, що мій успіх чимось унікальний, на це здатен кожен, але насправді не кожен погодиться пов'язати свою кар'єру з державною службою, враховуючи різноманіття професій в сучасному світі.

Ранні роки

Вищу освіту я здобула у Львівському національному університеті імені Івана Франка за спеціальністю «Право». Я завжди захоплювалася кримінальними історіями, біографіями злочинців, та іншим, що з цим пов'язано. Однак закінчивши навчання, я зрозуміла, що той напрямок, за яким я хотіла працювати (прокуратура, поліція) не настільки вже приваблює через деякі обставини. У період пошуку роботи, мені сталася в пригоді вакансія у відділі міжнародних відносин та інвестицій Чернігівської міської ради, яка без перебільшення змінила життя та світогляд.

Головною трудностю з якою я зіштовхнулась ще під час навчання в університеті – це надзвичайно велика кількість випускників юридичних факультетів, а кількість вакансій і роботи не така вже й велика. На жаль, а можливо і на щастя, я зосередила свої зусилля на вивченні кримінального права і процесу, що так мене цікавив. Однак, після завершення університету, враховуючи воєнний стан в Україні, знайти бажану роботу було надзвичайно складно, майже неможливо. Тож я усвідомила, що певною мірою помилилась з вибором професії.

Поворотним моментом у житті стало бажання відродити свої знання з англійської мови. Під час навчання в університеті, протягом перших років, ми вивчали англійську мову, але потім пар не було і не було нагоди використовувати мову. Тож після університету, повернувшись до міста, я вирішила відновити свої вже набуті знання і поглибити їх. Саме тоді, мій викладач розказала, що має знайому, яка шукає спеціаліста до відділу міжнародних відносин. Тож так і розпочався мій шлях в житті громади.

Я думаю, що будь-хто працюючи в державних органах, скаже, що головною перешкодою є надмірна бюрократизація. Іноді ти не можеш швидко та ефективно виконати свою роботу через купу різних папірців, які треба для цього написати, отримати погодження тощо. Крім іншого, надзвичайно великою проблемою кожного з нас є війна. Ми не можемо планувати наперед, будувати плани, це заважає залучати інвестиції до прикордонної громади

Я завжди вважала, що незважаючи на освіту і наявні знання, я зможу навчитись і пристосуватись до чогось нового доволі швидко і будь-де. Тому в своєму роді, віра в себе, а також постійний саморозвиток допоміг швидко адаптуватись і працювати задля громади

Станом на зараз, я маю ще не настільки великий стаж своєї діяльності й не можу навести якогось одного яскравого прикладу. Однак, я як той маленький механізм, який робить непомітну, але насправді надзвичайно важливу роботу.

Я хочу продовжувати розвивати місто Чернігів. У нас є дуже багато амбіційних проєктів, проєктів відновлення і розвитку. Моєю маленькою мрією є допомогти з реалізацією чогось масштабного. Можливо це буде вже не на посаді спеціаліста відділу міжнародних відносин, однак я прагну пов'язати подальше життя з міжнародною діяльністю, що дозволить і надалі популяризувати Чернігів і приводити сюди провідні міжнародні компанії для інвестицій

Любов до Чернігова. Місто мого дитинства, місто юності й, сподіваюсь, місто усвідомленого дорослого життя і старості. Я хочу, щоб молодь не їхала звідси в Київ чи інші міста, хочу, щоб навпаки до нас приїжджали і місто жило і розквітало

Я думаю, що ключова моя ідея полягатиме в тому, щоб не боятися змін. Здобувши одну освіту, це не ознака того, що саме з цим ви маєте пов'язати своє життя. Не варто боятися щось змінити, треба прагнути до

того, що тобі подобається і приносить задоволення. Саме так ви будете натхненними, мотивованими та амбіційними й успішними.

Варто діяти, спробуйте зараз подумати, що вам подобається, чим ви любите займатись і шукайте шляхів до реалізації себе в цій сфері. Ми живемо в надзвичайно цікавий час, ми маємо необмежену кількість ресурсів, треба викорінити радянське мислення (працювати, щоб була стабільність, не дай Бог звільнять). Пробуйте щось нове для себе, лише так можна зрозуміти, що для вас має значення і сенс.

Завдяки проєкту «Жінки – агентки соціальної згуртованості та відновлення в громадах» я усвідомила, наскільки важливо бути гнучкими та відкритими до змін. Участь у цьому проєкті дала мені можливість переглянути власні пріоритети та зрозуміти, що важливо не лише здобути одну освіту чи обрати професію, а й мати сміливість змінювати свій шлях, якщо це приведе до більшого задоволення та самореалізації. Цей проєкт надихнув мене на усвідомлення того, що не варто боятися змінювати своє життя, навіть якщо це здається ризикованим. Важливо визначити, що саме приносить вам радість, чим ви справді захоплюєтеся, і прагнути розвиватися у цьому напрямку. Лише пробуючи нове та відкриваючи для себе нові горизонти, можна знайти справжнє натхнення, мотивацію й сенс.

Я закликаю кожного задуматися: що вам насправді подобається? Що ви хочете робити в житті? Відповівши на ці питання, ви вже зробите перший крок до змін. І пам'ятайте, що діяти треба зараз, не чекаючи на «кращий момент», адже саме зараз у ваших руках є всі інструменти для того, амбіційними та успішними.

Авторка: Олена Варава

Гендерна дискримінація — це несправедливе або нерівне ставлення до особи на основі її гендеру. Воно може проявлятися, наприклад, у відмові прийняти на роботу через стать або в нерівній оплаті праці.

5. Висновки та рекомендації

5.1. Для органів місцевого самоврядування, громадських організацій та активних жінок

Висновки:

1. Жінки відіграють ключову роль у відновленні громад після війни, активно залучаючись до волонтерської діяльності, місцевого самоврядування та громадських ініціатив. Проте їхній внесок у формальні механізми ухвалення рішень залишається недостатнім.

2. Серед основних викликів та бар'єрів для участі жінок у відновленні громад – гендерні стереотипи, обмежений доступ до фінансових ресурсів, недостатня поінформованість про можливості громадянської участі, а також подвійне навантаження через неоплачувану працю вдома.

3. Жіноче підприємництво зростає, проте жінки стикаються з фінансовими труднощами, обмеженим доступом до грантів, відсутністю мереж підтримки та освітніх програм.

4. Війна посилила ризики гендерно зумовленого насильства, зокрема домашнього насильства та економічного утиску. Незважаючи на функціонування кризових центрів та гарячих ліній, доступ до спеціалізованих послуг залишається недостатнім.

5. Соціальні послуги для жінок, внутрішньо переміщених осіб, ветеранок та вразливих груп потребують розширення та системного моніторингу їхньої ефективності.

6. Позитивні приклади жіночого лідерства у громадах свідчать про ефективність громадських ініціатив, але для їхнього розширення необхідна підтримка з боку влади та міжнародних організацій.

Рекомендації:

1. Розширити можливості для залучення жінок у процеси ухвалення рішень на місцевому рівні, зокрема через гендерні квоти та програми менторства для майбутніх лідерок.

2. Забезпечити рівний доступ жінок до ресурсів – освітніх, фінансових, кадрових – шляхом розробки цільових програм підтримки жіночого підприємництва та професійного розвитку.

3. Боротьба з гендерними стереотипами та бар'єрами через проведення інформаційних кампаній, тренінгів з лідерства та громадянської участі.

4. Розвивати програми неформальної освіти для жінок, які включають навчання з фінансової грамотності, адвокації, медіації та проєктного менеджменту.

5. Розширити мережу кризових центрів і послуг для жінок, забезпечити їхню доступність у всіх громадах та створити платформи для взаємодії постраждалих із відповідними організаціями.

6. Покращити доступ жінок до соціальних послуг через впровадження систематичного моніторингу ефективності програм та їхнього доопрацювання з урахуванням потреб громади.

7. Створити та масштабувати успішні жіночі ініціативи у громадах, сприяти обміну досвідом на національному та міжнародному рівнях, налагоджувати партнерства з міжнародними організаціями.

5.2. Гендерна рівність: рекомендації для створення місцевої програми (інфографіка)

Переваги гендерної рівності

Гендерна рівність сприяє економічному розвитку громади. Покращує соціальний клімат. Забезпечує справедливість та рівні можливості для всіх мешканців.

1

Економічний розвиток

Збільшення продуктивності та інновацій.

2

Соціальний клімат

Зменшення насильства та дискримінації.

3

Справедливість

Рівні можливості для всіх членів громади.

Розробка місцевої програми

Для ефективного впровадження програми забезпечення рівних прав та можливостей, розглянемо ключові аспекти розробки плану дій на місцевому рівні:

Аналіз поточної ситуації

Визначте ключові проблеми та виклики у сфері гендерної рівності у вашій громаді, щоб розробити цілеспрямовані рішення.

Визначення пріоритетів

Сфокусуйтеся на найбільш важливих напрямках, таких як освіта, зайнятість, охорона здоров'я та участь у політичному житті, для досягнення максимального впливу.

Розробка Плану дій

Визначте конкретні заходи та проекти, які сприятимуть досягненню гендерної рівності та покращать якість життя всіх членів громади.

Підвищення обізнаності

Проводьте інформаційні кампанії для посадовців, активістів та населення. Організуйте тренінги та семінари. Важливо підвищувати рівень знань про гендерну рівність.

Інформаційні кампанії

Розповсюдження інформації через ЗМІ та соціальні мережі.

Тренінги та семінари

Навчання посадових осіб та активістів щодо гендерної рівності.

Публічні заходи

Організація круглих столів та дискусій.

Моніторинг та оцінка

Регулярно здійснюйте моніторинг впровадження гендерної політики. Оцінюйте її ефективність. Коригуйте заходи за потреби.

1

Збір даних

Аналіз статистичних даних та опитування.

2

Оцінка ефективності

Визначення результатів та впливу політики.

3

Коригування заходів

Внесення змін до політики на основі результатів оцінки.

Ключові елементи успіху

Успішна гендерна політика потребує залучення всіх зацікавлених сторін. Важлива підтримка з боку керівництва громади. Активна участь громадськості є запорукою ефективності.

Наступні кроки

Розпочніть розробку місцевої програми з гендерної рівності. Залучайте експертів та громадськість. Створіть план дій та почніть його впровадження.

- 1 **Розробка програми**
Визначення цілей та завдань.
- 2 **Залучення експертів**
Консультації та підтримка.
- 3 **Впровадження Плану**
Реалізація заходів та проектів.

Етапи впровадження гендерного підходу при розробленні програм розвитку громади

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства соціальної політики України

07 грудня 2022 року № 359

1. Збір даних

- ✓ Кількісні та якісні дані про жінок і чоловіків.
- ✓ Аналіз політик, рішень та бюджетів.

2. Гендерний профіль

- ✓ Оцінка участі жінок і чоловіків.
- ✓ Визначення гендерних розривів.

3. Інтеграція в програми

- ✓ Заходи для усунення нерівності.
- ✓ Показники впливу на жінок і чоловіків.

4. Гендерний бюджет

- ✓ Аналіз потреб жінок і чоловіків.
- ✓ Забезпечення рівного фінансування.

5. Моніторинг та оцінка

- ✓ Гендерно чутливі показники.
- ✓ Регулярний моніторинг.

Механізми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у громаді

1. Відповідальність місцевого самоврядування

- ✓ Виконання Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

2. Ключові механізми реалізації

- ✓ Призначення уповноваженої особи з гендерних питань.
- ✓ Створення відповідального підрозділу у громаді.
- ✓ Утворення консультативно-дорадчих органів.
- ✓ Призначення радника з гендерної рівності та протидії насильству.

3. Форми координації та контролю

- Експертна рада для розгляду випадків дискримінації.

- Робочі групи для:

- гендерного аналізу громади.
- впровадження гендерно орієнтованого бюджету.
- оцінки програм розвитку у сферах освіти, медицини, соцзахисту тощо

Національні орієнтири:

- **Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року:** Цей документ визначає загальнодержавні пріоритети у сфері гендерної рівності та може служити основою для розробки місцевих програм.
- **Національна стратегія подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року:** Спрямована на усунення різниці в оплаті праці між жінками та чоловіками, що є важливим аспектом забезпечення рівних можливостей.

Рекомендації громадам для розробки Програми :

Аналіз потреб громади:
Провести дослідження для виявлення гендерних дисбалансів та визначення пріоритетних напрямків роботи.

Визначення цілей та завдань: Сформулювати чіткі цілі щодо забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків.

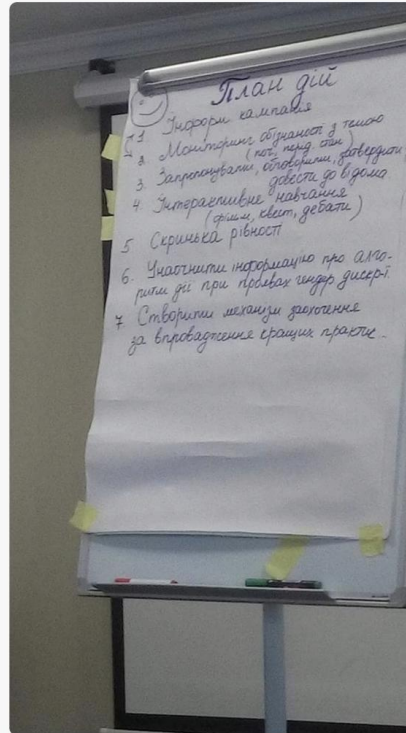
Розробка плану заходів:
Передбачити конкретні дії, відповідальних осіб та ресурси для реалізації програми

1. Залучення громадськості:

- **Громадські обговорення:**
Організувати зустрічі з мешканцями для обговорення проблем гендерної нерівності та шляхів їх вирішення.
- **Інформаційні кампанії:** Підвищувати обізнаність населення щодо важливості гендерної рівності через семінари, тренінги та засоби масової інформації.

2. Моніторинг та оцінка:

- **Відстеження прогресу:** Регулярно оцінювати ефективність впроваджених заходів та вносити необхідні корективи.
- **Звітність:** Інформувати громаду про досягнення та виклики у сфері забезпечення гендерної рівності.

Основні положення програм відновлення громад щодо запобігання дискримінації жінок та протидії гендерно зумовленому насильству

Запобігання дискримінації жінок у процесах відновлення

Мета: *Забезпечення рівного доступу жінок до ресурсів, можливостей працевлаштування та прийняття рішень у громаді*

Основні заходи:

- **Забезпечення рівного представництва жінок і чоловіків** у робочих групах та комісіях з відновлення громади.
- **Гендерний аналіз програм відновлення** для врахування специфічних потреб жінок, зокрема матерів-одиначок, літніх жінок, ВПО.
- **Програми підтримки жіночого підприємництва** - гранти, мікрокредитування, навчання фінансовій грамотності.
- **Контроль за рівною оплатою праці** на підприємствах, які залучені до відбудови громади.

Інфраструктурна безпека та доступність

Мета: *Створення комфортного і безпечного середовища для жінок та дівчат*

Основні заходи:

- Освітлення громадських місць, вулиць, парків для запобігання насильству.
- Безпечні укриття та притулки для постраждалих від насильства.
- Створення центрів денного догляду за дітьми для підтримки працюючих жінок.
- Врахування потреб жінок при плануванні транспортної інфраструктури (зручні маршрути, освітлені зупинки).
- Гендерно чутливий транспорт (зупинки за вимогою, добре освітлені станції).
- Відеоспостереження в громадських місцях

Протидія гендерно зумовленому насильству

Мета: *Захист жінок та дітей від домашнього насильства та інших форм гендерного насильства*

Основні заходи:

- Розширення мережі кризових центрів та притулків для постраждалих жінок.
- Функціонування гарячих ліній психологічної та правової підтримки.
- Обов'язкові навчальні програми для поліції та соціальних служб щодо реагування на випадки насильства.
- Кампанії з підвищення обізнаності населення про гендерно зумовлене насильство та механізми захисту (кампанії "Насильству – ні!" у школах, громадських закладах, ЗМІ)
- Соціальна та правова підтримка постраждалих (безкоштовна юридична допомога у разі насильства; допомога з працевлаштуванням та соціальною адаптацією для жінок, які покинули агресора).

Доступ жінок до соціальних послуг та медицини

Мета: *Підтримка жінок у період відновлення громади шляхом розширення доступу до медичних та соціальних послуг*

Основні заходи:

- Безкоштовні медичні послуги для жінок, зокрема у сфері репродуктивного здоров'я.
- Програми психологічної реабілітації для жінок, які постраждали від війни та насильства.
- Соціальні ініціативи щодо реінтеграції ВПО-жінок у громаду.
- Державні та місцеві програми підтримки жінок, які втратили роботу через війну.
- Створення програм професійної підготовки та перекваліфікації для жінок.
- Фінансова підтримка жіночого підприємництва та доступ до мікрокредитів.
- Розвиток програм соціальної адаптації для жінок-ветеранок та ВПО.
- Створення гнучких умов роботи (дистанційна робота, адаптований графік).
- Забезпечення соціальної підтримки (догляд за дітьми, декретні відпустки для чоловіків і жінок).

Освіта, підвищення кваліфікації та роль жінок у відновленні громади

Мета: *Розширення можливостей жінок для працевлаштування та розвитку лідерства*

Основні заходи:

- Навчальні курси для жінок (професійна перепідготовка, цифрова грамотність, підприємництво).
- Стимулювання жіночого лідерства - підтримка жінок у політиці та місцевому самоврядуванні.
- Освітні програми для чоловіків та молоді щодо рівноправного розподілу сімейних обов'язків.
- Спільні проекти з міжнародними організаціями для залучення жінок у процеси відбудови
- Залучення жінок до управління громадою (консультативно-дорадчі органи з питань гендерної рівності, збільшення представництва жінок у місцевій владі, моніторинг рівня безпеки жінок у громаді через опитування та аналіз).

Список літератури

1. Гендерний профіль країни Україна. ЄС за гендерну рівність. Оновлений, липень 2023 року. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2024/03/eu4genderhelpdesk_ukrainegenderprofile_2023-cgp_ukr_v5.pdf
2. Результати соціологічного дослідження спроможності жінок до соціальної згуртованості та відновлення в громадах. Чернігівська область (Ріпки, Чернігів, Городня).
3. Марценюк Т. Залученість жінок у політику: країни ЄС і Україна» // Генедерна рівність і розвиток: погляд у контексті Європейської стратегії України. URL: <https://razumkov.org.ua/upload/Gender-FINAL-S.pdf>
4. Конституція України [Електронний ресурс] : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [Електронний ресурс] : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV : станом на 19 груд. 2024 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
6. Про запобігання та протидію домашньому насильству [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII : станом на 19 груд. 2024 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
7. Виборчий кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX : станом на 31 груд. 2023 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
8. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії [Електронний ресурс] : Закон України від 05.10.2000 № 2017-III : станом на 26 черв. 2024 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (укр/рос) [Електронний ресурс] : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 18.12.1979 : станом на 6 жовт. 1999 р. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
10. (Додаток № 5) 5 CEDAW and Security Council Resolution 1325: A Quick Guide. URL: http://www.unwomen.org/~media/Headquarters/Media/Publications/UNIFEM/CEDAW_andUNSCR1325eng.pdf
11. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [Електронний ресурс] : Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text>
12. Європейська хартія рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад. URL: <https://gender.auc.org.ua/?p=90>
13. Білоскурська О. В. Утвердження гендерної рівності в парламентах світу та України [Електронний ресурс] / О. В. Білоскурська // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія право. – 2023. – Т. 1, № 79. – С. 128-131. – Режим доступу: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.21>
14. Гендерно-орієнтоване бюджетування. Довідкова інформація. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2024/01/grbbrief_eu4genderhelpdesk_v2_ukraine.pdf
15. Менторська програма «Жінка для жінки: внесок у розбудову жіночого руху». URL: <https://www.genderculture.space/%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0/>
16. «Не по суті, а по статі»: 6 тез про гендерно чутливу журналістику. Повага: кампанія проти сексизму. URL: <https://povaha.org.ua/ne-po-suti-a-po-stati-6-tez-pro-henderno-chutlyvu-zhurnalistyku/>

17. 2024 Report on Gender Equality in the EU. URL: https://commission.europa.eu/document/965ed6c9-3983-4299-8581-046bf0735702_en
18. Забезпечення гендерної рівності в Україні в умовах війни. Оновлена інформація щодо роботи структури ООН Жінки 2022 році. Короткий виклад. https://ukraine.unwomen.org/sites/default/files/2023-03/Securing%20GE%20in%20Ukraine%20Amidst%20the%20War_UA_14.03.2023.pdf
19. Про Порядок денний «Жінки, мир, безпека» та підтримку ООН Жінки // ООН Жінки в Україні. URL: <https://ukraine.unwomen.org/uk/shcho-my-robymo/zhinky-myr-ta-bezpeka>
20. Рівноправна участь жінок і чоловіків у прийнятті рішень – запорука справедливого місцевого самоврядування. Історії успіху місцевого економічного розвитку. URL: https://gender.auc.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/AUC_best-practice.pdf
21. Global Gender Gap Report 2023. June 2023. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf
22. UNDP (United Nations Development Programme). 2023. 2023 Gender Social Norms Index (GSNI): Breaking down gender biases: Shifting social norms towards gender equality. New York, Human Development Reports. URL: <https://hdr.undp.org/content/2023-gender-social-norms-index-gsni#/indicies/GSNI>
23. Чернігівська територіальна громада. URL: <https://decentralization.ua/newgromada/4976> ; Чернігівської міської ради. URL: <https://www.chernigiv-rada.gov.ua/>; Паспорт Чернігова - 2021 рік. URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/pasport-mista/>
24. Перелік міських цільових програм, які будуть реалізовуватись у 2024 році. URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/programy-2020/>
25. Інформація про депутатів Чернігівської міської ради. URL: <http://surl.li/wbiyfm>
26. Загальна структура Чернігівської міської ради. Офіційний вебпортал Чернігівської міської ради. URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/structur/id-1670/>
26. Громадська організація «Спілка жінок міста Чернігова» URL: <https://opendatabot.ua/c/24842198>
27. Спілка жінок Чернігова. URL: <http://surl.li/rhgmgb>
28. Спілка жінок Чернігова. 3 листопада 2024. URL: <http://surl.li/lzxzvc>
29. Спілка жінок Чернігова. 22 жовтня 2024. URL: <http://surl.li/lomggx>
30. Спілка жінок Чернігова. 10 жовтня 2024. URL: <http://surl.li/wwkeyh>
31. Спілка жінок Чернігова. 2 жовтня 2024. URL: <http://surl.li/uexgjb>
32. Спілка жінок Чернігова. 15 березня 2024. URL: <http://surl.li/pybvwn>
33. Спілка жінок Чернігова. 25 лютого 2024. URL: <http://surl.li/ypzcgm>
34. Майже 30 років у Чернігові працює клуб «Ветеран». URL: <http://surl.li/kloxzf>
35. Клуб «Ветеран» громадської організації «Спілка жінок м. Чернігова» відзначив своє 20-річчя. URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/news/id-22549/>
36. Спілка жінок Чернігова. 15 серпня. URL: <http://surl.li/qcamzx>
37. Спілка жінок Чернігова. 23 березня. URL: <http://surl.li/xplkxo>
38. Чернігівський обласний молодіжний центр. URL: https://www.facebook.com/all4youth.cn/?locale=uk_UA
39. Всеукраїнська громадська організація Центр – «Розвиток демократії». URL: <http://ddc.org.ua/>
40. Як на Чернігівщині реагують на потреби та залучають молодих жінок і дівчат до громадського життя. Чeline. 28.03.2024. URL: <http://surl.li/bnysyz>
41. Як на Чернігівщині реагують на потреби та залучають молодих жінок і дівчат до громадського життя. Чeline. 28.03.2024. URL: <http://surl.li/mwyptg>
42. Жіночий хаб. URL: https://www.instagram.com/womens_hub_cn/
43. Чернігів: розширення можливостей та підтримка жінок, які постраждали від війни. Мережа “ЕЛЕОС-УКРАЇНА”. URL: <http://surl.li/erzhgy>

44. Позитивні жінки. Чернігів. URL: https://www.facebook.com/positivewomenchernihiv/?locale=uk_UA
45. Прогресія. Змінотвори по-своєму. URL: <https://progresiya.biasless.world/>
46. Чернігівський міський центр соціальних служб. URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/gumsfera-simya-ta-molod/id-4047>
47. У Чернігові відкрили першу кімнату для постраждалих від насильства. Суспільне. Чернігів. 22 листопада 2022. URL: <http://surl.li/zcuihy>
48. Благодійний фонд «Карітас Чернігів». URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100084925022550>
49. Благодійний фонд «Право на захист». URL: <https://r2p.org.ua/>
50. Освітній дім прав людини. URL: <https://www.facebook.com/ehrhch>
51. Чернігівський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги. URL: https://www.facebook.com/chernihiv1/?locale=uk_UA
52. Освітній дім прав людини в Чернігові. URL: https://www.facebook.com/story.php/?story_fbid=806378701594242&id=100066663579934
53. Чернігівський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Чернігівської міської ради. URL: <https://nzhada.gov.ua/teritorialnij-czentr-soczialnogo-obslugovuvannya-nadannya-soczialnih-poslug-novozavodskogo-rajonu-chernigivsko%D1%97misko%D1%97radi/>
54. Центр надання адміністративних послуг міста Чернігів (ЦНАП). URL: <https://www.admincher.gov.ua/info/servicecenter/2101/details>
55. Внутрішньо переміщеним особам. URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/vpo/>
56. Благодійний фонд «Рокада». Чернігів. URL: https://www.facebook.com/rokadachernihiv/?locale=uk_UA
57. На Чернігівщині проживає понад 68 тисяч ВПО: чи отримуватимуть вони виплати. Суспільне Чернігів. 26 вересня 2024. URL: <https://suspilne.media/chernihiv/845013-na-cernigivsini-prozivaie-ponad-68-tisac-vpo-ci-otrimuvatimut-voni-viplati/>
58. Допомога від ООН у Чернігові: хто може отримати 6 660 гривень. Суспільне Чернігів. 26 червня 2023. URL: <https://suspilne.media/chernihiv/515507-dopomoga-vid-onn-u-cernigovi-hto-moze-otrimati-6-660-griven/>
59. Гуманітарна допомога від Червоного хреста у Чернігові. URL: <https://to4ka.fun/gumanitarna-dopomoga-vid-chervonogo-hresta-u-chernigovi/>
60. У Чернігові ухвалили програму підтримки ЗСУ на понад 1,5 млрд грн та створять "Ветеранський простір". Суспільне Чернігів. 8 лютого 2023. URL: <http://surl.li/mdzvqe>
61. У Чернігові відкрився Центр бізнес-консультування для підприємців міста й області. URL: <http://surl.li/oaizqy>
62. Центр ділового консультування та інформаційної підтримки в Чернігівській області. URL: <http://surl.li/axuzqp>
63. Чернігівський міський центр соціальних служб. URL: https://www.facebook.com/groups/molodcenterukr/?locale=uk_UA
64. Чернігівська регіональна торгово промислова палата. URL: <https://chamber.cn.ua/rozvytok-biznesu-cherez-grantovi-mozhl-2/>
65. АСТЕД пропонує гранти для підтримки підприємств Чернігівщини, очолюваних жінками. URL: <http://surl.li/ktflql>
66. Міжфракційна депутатська група «За рівні права та можливості». URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/deputat-fr-pr/>
67. Депутатська група з гендерних питань «Рівні можливості».
68. <http://surl.li/peqmks>
69. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/programa-kompleksnogo-vidnovlennya-teritorii-ripkinskoi-selischnoi-teritorialnoi-gromadi-14-45-15-03-07-2024/>
70. <http://surl.li/rwsrpc>
71. <http://surl.li/vpgwhhю>
72. Інформація про депутатів Ріпкинської ТГ URL: <https://ripkynska-gromada.gov.ua/deputati-teritorialnoi-gromadi-12-57-29-25-03-2021/>

73. <https://gormr.gov.ua/miskvykonkom/>
74. Старостинські округи – Городнянська міська рада. Городнянська міська рада. URL: <https://gormr.gov.ua/starostynski-okrugy/>
75. Ріпкинська селищна рада. URL: <http://surl.li/nqibqe>
76. <https://gurt.org.ua/news/recent/5165/> .
77. <https://metoddnz28.wixsite.com/dnz28rusova/about-3>
78. Чернігівський обласний молодіжний центр. Молодіжний обмін «ВідНОВА:UA» в Ріпкинській громаді Чернігівської області, 2024. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vu7Vyp1UgVQ>
79. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1635859842/>
80. <http://surl.li/nqibqe>
81. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1729060400/>
82. <https://www.facebook.com/reel/1017336010151864>.
83. Ріпкинська селищна рада. URL: <http://surl.li/nqibqe>
84. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/zapobigannya-ta-protidiya-domashnomu-nasilstvu-16-48-00-25-10-2021/>
85. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1731084046/>
86. https://rada.info/upload/users_files/04412583/872f4dec3aef8aa2989ffac28e14aa64.pdf
87. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1728633423/>
88. https://rada.info/upload/users_files/04412583/872f4dec3aef8aa2989ffac28e14aa64.pdf
89. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1731507416/>
90. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1732027607/>; <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1731573058/>
91. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1727962924/>
92. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1719214588/>; <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1719214438/>
93. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1719296892/>
94. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1725275892/>
95. <https://ripkynska-gromada.gov.ua/news/1731071520/>
96. Чернігівський центр прав людини. URL: <http://surl.li/zbejhf>
97. <http://surl.li/rwsrpc>
98. Депутатський склад – Городнянська міська рада. Городнянська міська рада. URL: <https://gormr.gov.ua/deputatskyj-sklad/>
99. Склад депутатських фракцій – Городнянська міська рада. Городнянська міська рада. URL: <https://gormr.gov.ua/sklad-deputatskyh-fraktsij/>
100. Виконавчий комітет – Городнянська міська рада. Городнянська міська рада. URL: <https://gormr.gov.ua/miskvykonkom/>
101. Старостинські округи – Городнянська міська рада. Городнянська міська рада. URL: <https://gormr.gov.ua/starostynski-okrugy/>
102. Новини Городнянщини Павло ДУБРОВСЬКИЙ «РОЗКВИТАЙ»: Перший, насичений, плідний рік діяльності. URL: <https://www.facebook.com/novgord1917/>
103. Цікава зустріч – Городнянська міська рада. Городнянська міська рада. URL: <https://gormr.gov.ua/tsikava-zustrich>
104. Молодь – супер сила громади! <https://www.youtube.com/watch?v=oTx8RbBe9ho>
105. <https://www.facebook.com/mrgormr/>
106. Стратегія сталого розвитку Городнянської ОТГ на 2019-2027 роки. URL: <https://gormr.gov.ua/wp-content/uploads/2022/02/Strategiya-rozvytku-Gorodnyanskoyi-OTG-na-period-2019-2027-roky.pdf>
107. <https://gender.auc.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/Gorodnya.pdf>
108. <http://surl.li/qihrvw>
109. <http://surl.li/cismte>

110. Офіційний сайт Городнянської міської ради. URL: <http://surl.li/ljpbid>
111. Офіційний сайт Городнянської міської ради. URL: <http://surl.li/mluewv>
112. Офіційний сайт Городнянської міської ради. URL: <http://surl.li/hcypqv>
113. <http://surl.li/rpweiz>
114. <http://surl.li/cobmvv6>
115. Агентства ООН у справах біженців в Україні. URL: <http://surl.li/ktqhoy>
116. Благодійний Фонд «Рокада». URL: <http://surl.li/kcrdkk>
117. У березні 2024 року Український компанія Грузар розпочинає реалізацію програми допомоги найуразливішим сім'ям ВПО та сім'ям учасників бойових дій, які постраждали від російської агресії. Городнянська міська рада. URL: <http://surl.li/bsjuvq>
118. <http://surl.li/vowtpf>
119. СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ – Городнянська міська рада. Городнянська міська рада. URL: <https://gormr.gov.ua/strategiya-rozvytku>
120. ЦЕНТР ЗАЙНЯТОСТІ ІНФОРМУЄ – Городнянська міська рада. Городнянська міська рада. URL: <https://gormr.gov.ua/tsentr-zajnyatosti-informuye/>
121. Новини Городнянщини. URL: <https://www.facebook.com/novgord1917/>
122. Державна служба статистики України State Statistics Service of Ukraine / за редакцією Марії ТИМОНІНОЇ. Київ, 2022. 82 с.
123. Стратегія сталого розвитку Городнянської об'єднаної територіальної громади на 2019-2027 роки. URL: <https://gormr.gov.ua/strategiya-rozvytku/>
124. Державна служба статистики України State Statistics Service of Ukraine / за редакцією Марії ТИМОНІНОЇ. Київ, 2022. 82 с.
125. Офіційний портал Ріпкинської громади Чернігівської області, Чернігівського району. URL: <https://ripkynska-gromada.gov.ua/>
126. Державна служба статистики України State Statistics Service of Ukraine / за редакцією Марії ТИМОНІНОЇ. Київ, 2022. 82 с.
127. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.ua/newgromada/4976>
128. Education – Free Encyclopedia Search Engine - StateUniversity.com [Electronic resource] // Education – Free Encyclopedia Search Engine – StateUniversity.com. – Mode of access: <http://education.stateuniversity.com/pages/2428/SocialCohesion-Education.html>. – Title from screen.
129. Коломоєць, Г. Проект «Розвиток соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу» [Електронний ресурс] / Г. Коломоєць – Режим доступу: <https://familytimes.com.ua/osvita/proekt-rozvytok-sotsialnoyi-zhurtovanosti-subyektiv>. – Назва з екрана.
130. Колот, А. Соціальна згуртованість як доктрина забезпечення стійкості розвитку суспільства в умовах глобальних викликів / А. Колот // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 7. – С. 11-19.
131. Hodges Rita Axelroth. The Road Half Traveled: University Engagement at Crossroads: Transformations in Higher Education / Hodges Rita Axelroth, Dubb Steve. – Michigan State University Press. 2012. – 266 p.
132. Нестерова, М. Практики соціальної згуртованості у вищій освіті для сталого розвитку / М. Нестерова А. Заможський // Вища освіта. України. – 2021. – № 3. – С. 39-45.
133. Нестерова, М. О. Соціальна згуртованість університетської спільноти / М. О. Нестерова, М. М. Деліні, А. Б. Заможський // Вища освіта України. – 2019. – № 3. – С. 42-50.
134. Хриков Є. Взаємодія університетів та громад: досвід для України / Є. Хриков // Публічне управління і адміністрування в Україні. – 2021. – № 24. – С. 102–107.
135. Яку спільноту будують українські університети в час війни? [Електронний ресурс] / Освіта.ua // Освіта.UA. – Режим доступу: <http://surl.li/cxtwco> – Назва з екрана.